

Mut (Mersin) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2004

Uzay YERGÜN* / Z. Gül ÜNAL*

ANAHTAR SÖZCÜKLER / KEYWORDS

Mersin, Mut, Göksu Vadisi, Karamanoğulları, Claudiopolis, Mut Kalesi, La'al Paşa Cami, Taş Han, geleneksel konut, yığma kârgir yapıım sistemi

Mersin, Mut, Göksu Valley, Karamanoğulları, Claudiopolis, Mut Castle, La'al Paşa Mosque, Taş Han, traditional house, massive stone structure system

ÖZET / SUMMARY

Göksu Vadisi içinde yer alan Mut, kuzeyde Karaman, batıda Ermenek, güneyde Gülnar, güneydoğuda Silifke yerleşimleri ile sınırlanmış, Mersin iline bağlı bir ilçedir. Orta Anadolu ile Akdeniz bölgesi arasındaki bağlantının Sertavul geçidi yoluyla Mut üzerinden sağlanması nedeniyle, tarihöncesi çağlardan itibaren birçok medeniyet bu alanda yerleşmiştir. Bir Roma devri yerleşimi olan Claudiopolis'in üzerine kurulan Mut'un, ilçe merkezinde Antikçağ kalıntıları ile Selçuklu, Karamanoğulları ve Osmanlılara ait yapı örnekleri günümüze kadar varlığını korumuştur.

Mut, yerleşimin çekirdeğini oluşturan ve ilk inşasının Hititler dönemine kadar uzandığı söylenen Mut Kalesi (iç kale), Karamanoğulları döneminde inşa edilen La'al Paşa Külliyesi ve Taş Han'ın oluşturduğu merkezden başlayarak gelişmiştir. Merkezin güneyinde, bir Osmanlı Devri yapısı olan Taş Han çevresinde tek katlı dükkânlardan oluşan ticaret dokusu yer alır.

Located in Göksu Valley, Mut is a district of Mersin province and is bounded by Karaman in the north, Ermenek in the west, Gülnar in the south and Silifke on the southeast. Because Central Anatolia and the Mediterranean region are connected via Mut and the Sertavul Pass, many civilizations have settled here ever since prehistoric times. Examples of buildings that belong to the Seljukid, Karamanoğulları and Ottoman periods and remains from the ancient period in the center of the district protected Mut, was built on top of Claudiopolis, a Roman period settlement.

The city of Mut began developing from the central point created by Mut Fortress (inner fortress) the nucleus of the settlement and whose earliest construction is said to date back to the Hittite, period, the La'al Paşa Complex from the Karamanoğulları period and Taş Han. On the south side of the center, the commercial tissue in the vicinity of Taş Han, an Ottoman building, spreads out and is

* Dr. Uzay YERGÜN (Proje Yürütücüsü); Dr. Z. Gül ÜNAL (Proje Yürütücüsü) / Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Anabilim Dalı İSTANBUL

Mut geleneksel konutları, yörede "iki göz bir aralık" olarak tanımlanan ana plan tipinden türemiştir. Bu ana tip, sofa olarak tanımlanabilecek bir dağılım mekânının iki yanında yer alan birer odadan oluşmuştur. Zaman içinde bu temel formdan, yeni plan şemaları türetilmiştir.

Taş malzeme kullanarak yığma kârgir yapım tekniğinde inşa edilen yapıların dış duvarları, iklim şartlarına bağlı olarak, aşırı sıcaklardan korunabilmek amacıyla oldukça kalın tutulmuştur. Yapıların üst örtüsü ise düz toprak damdır. 1950'li yıllara kadar geleneksel Mut evlerinin aynı yapım tekniğinde, plan şeması ilkelerinin ana hatları bozulmadan kısmi değişiklikler yapılarak inşasının devam ettiği görülmektedir. Bu tarihlerden sonra, Anadolu kentlerinin çoğunda görülen hızlı ve plansız büyümenin bölgede de etkili olduğu ve geleneksel yapıların yerlerini çok katlı betonarme yapılara bıraktığı görülür.

Mut İlçesinde 18-28 Ekim 2004 tarihleri arasında gerçekleştirilen alan çalışmasında, 6 kişilik bir ekip ile kentsel kültür varlıklarının yoğun olarak yer aldığı Kale, Doğanç ve Meydan mahallelerindeki, 44'ü yapı adası ve 232'ü kentsel kültür varlığı olmak üzere toplam 276 adet yapı ve yerleşmeye ilişkin envanter formu hazırlanmış, 1952 adet dijital fotoğraf çekilmiştir. Mut kentinin üzerinde inşa edildiği ve geleneksel dokusuyla bütünleştiği Claudiopolis antik kentinin kalıntılarıysa farklı bir uzmanlık alanının çalışma konusu olduğu için, daha sonra yapılması muhtemel çalışmalara altlık oluşturacak şekilde ayrı bir başlık altında kaydedilmiştir.

TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamındaki bu çalışma, Mut Belediyesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı tarafından desteklenmektedir.

made up of one-story shops.

Mut's traditional houses arise in the neighborhood from the basic plan type known as "two eyes, one space." This main type of plan is made up of two rooms, one on each side of a separate area that can be termed the sofa. In time new plan designs generated from this basic form.

The outer walls of the structures, built using Stone in massive masonry construction technique, were kept quite thick in order to give protection from excessive heat because of climatic conditions. The top of the buildings have a roof of flat earth. While a number of changes were made without spoiling the fundamental main lines up to the 1950's using the same construction techniques, the plan design shows that traditional Mut homes were still being built. After the 1950's, when the region started growing rather rapidly in an unplanned manner as happened generally in most Anatolian cities, one sees that the traditional structures were affected and surrendered their place to multi-story concrete buildings.

A six-member team carried out a study between (Oct. 18th - 28th, 2004) in Mut district. Inventory records created for 276 buildings, and forty-four building blocks the settlement in the Kale, Doganci and Meydan districts and photographic documentation created for the above, comprising 1952 digital photos, The remains of the ancient city of Claudiopolis merged with the traditional fabric of the city of Mut, which was built on top of it. Because it is the subject of research in a different field of expertise, it was registered under a separate title of study that will probably be carried out later.

This study has taken place within the framework of the Turkish Academy of Sciences - Turkey's Cultural Sector (TÜBA-TÜKSEK) Cultural Inventory Project of Turkey and has been supported by the Mut municipality and Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, Restoration Department.

GİRİŞ

Mut kenti, ülke genelinde korunması gerekli kültürel değerlerin çeşitliliğini ortaya koyan önemli yerleşimlerden biridir. Bu bakımdan, tarihi yerleşimlerde kentin geleneksel dokusuna ilişkin temel verilerin saptanması, bunların korunma ve uygun koşullarda kullanımına yönelik çalışmalar kente yaklaşımda ilk ve en önemli adımları oluşturmaktadır. Belediye Başkanı Selahattin Aslan ve Kent Plancısı Menşure Işık'ın bu amaca yönelik istek ve destekleri ile hazırlanması hedeflenen Mut Kentsel Mimarlık Envanterinin, Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında ele alınması kararlaştırılmıştır. Böylece Mut geleneksel yerleşimine ilişkin verilerin ulusal bir bilgi sistemi içinde ele alınması ve değerlendirilmesi sağlanmış olacaktır.

TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesine dahil edilen "Mut (Mersin) Kentsel Mimarlık Envanteri"nin 2004 yılı çalışması, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı öğretim elemanları Dr. Uzun Yergün ve Dr. Z. Gül Ünal yürütücülüğünde, YTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı öğretim elemanları Arş. Gör. E. Ebru Omay Polat ve Arş. Gör. Banu Çelebioğlu, YTÜ Mimarlık Fakültesi, Bilgisayar Ortamında Tasarım Bilim Dalı öğretim elemanı Dr. Togan Tong, YTÜ Restorasyon Programı doktora öğrencisi Y. Mimar Ayşegül Orhan ve YTÜ Mimarlık Fakültesi lisans öğrencisi Neslihan Uysal'ın katılımıyla gerçekleştirilmiştir. 18- 28 Ekim 2004 tarihleri arasında yapılan alan çalışmasının ardından, Kasım 2004 - Nisan 2005 döneminde büro çalışmaları tamamlanmıştır. Bu aşamada YTÜ Restorasyon Programı Yüksek Lisans öğrencisi Mimar Senem Kavalcı, lisans öğrencileri Doruk Satay ve Tunç Demircioğlu katkıda bulunmuşlardır.

11 gün süren alan çalışmasında, 6 kişilik ekip ile kentsel kültür varlıklarının yoğun olarak yer aldığı Kale ve Doğancı mahallelerinin tamamıyla Meydan Mahallesi'nin bir bölümünde belgeleme çalışması yapılmış, 44 yapı adası ve 232 adet kentsel kültür varlığına ilişkin toplam 276 adet envanter formu hazırlanmıştır. Roma Devri yerleşmesi üzerinde bulunan Mut kentinin geleneksel dokusuyla bütünleşmiş olan arkeolojik kalıntılar ise farklı bir uzmanlık alanının çalışma konusu olduğu için daha sonra yapılması muhtemel çalışmalara altlık oluşturacak şekilde ayrı bir başlık altında kaydedilmiştir.

Mut ilçe merkezinde gerçekleştirilen bu çalışmaların yanı sıra kentin yakın çevresinde bulunan, Karaman'ı Silifke'yi bağlayan ve Mut'tan geçen antik yol üzerindeki Roma Devri yerleşimi Coropissos (Dağpazarı) kentindeki sarnıç, yapı kalıntıları (lev. 14: res. 60), Bizans Devrinin ilk dönemine ait kilise (lev. 14: res. 58), Roma Devrinden kalma Söğütözü Köprüsü (lev. 14: res. 62), 6. yy'a ait Apadnos (Alahan/Alaçahan) Manastırı (lev. 14: res. 58), Selçuklu dönemine tarihlenen Sertavul ve Kozak hanları, Dağ Ca-

mii (lev. 14: res. 59) kentin tarihsel gelişimi içinde yer alan önemli kültürel değerler olması nedeniyle yazılı ve görsel olarak; Mavga Kalesi (lev. 14: res. 56), Yerköprü Şelalesi ve doğal su tüneli (lev. 16: res. 61) ise sadece görsel olarak belgelenmiştir.

Mut (Mersin) Kentsel Mimarlık Envanteri 2004 yılı çalışması Türkiye Bilimler Akademisi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Mut Belediyesinin işbirliği ile TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Mut Belediye Başkanı Selahattin Arslan, Mali İşler Müdürü Devrim Şenel, Su İşleri Müdürü Mahmut Özdemir ve Kent Plancısı Menşure Işık çalışma boyunca her türlü olanağı sağladılar. Adı geçen kişi ve kuruluşların yanı sıra çalışmaya katkıda bulunan diğer ilgililere¹ ve bu çalışmanın verimli geçmesine olanak sağlayan Mut halkına teşekkür ederiz.

ÇALIŞMA YÖNTEMİ VE AYRINTILI ANLATIM

YÖNTEM

Mut (Mersin) Kentsel Mimarlık Envanteri 2004 yılı çalışması alan ve büro olmak üzere iki etapta gerçekleştirildi.

Alan çalışması öncesinde, Kültür Bakanlığı Adana Koruma Kurulundan, 12 Haziran 1982 tarihli Mut ilçe merkezine ait tescilli yapıların listesi ve envanter formlarının kopyası, Mut Belediyesinden, mahalle sınırlarını gösteren 1/2000 ölçekli harita ve 1/5000, 1/1000 ölçekli halihazır haritalar temin edildi. 2004 yılı saha çalışmasında taranması düşünülen kentin 1/1000 ölçekli halihazır haritaları eski mahallerinin sınırlarına göre birleştirildi. Arkeolojik SIT alanları, tescilli yapılar ve mahalle sınırları gibi, çalışma için gerekli olan veriler bu harita üzerine işlendi ve harita sayısal ortama aktarıldı. Bu şekilde, alan ve mevcut verilerin tümü tek bir haritada gösterilerek çalışmada görsel bir bütünlük sağlandı ve çalışma gruplarının sahada elde edecekleri verileri hızla sayısal ortama aktararak değerlendirilebilecekleri bir harita elde edildi.

Alan çalışmasında, korunması gerekli mimari miras kapsamında ele alınmasının gerekli olduğu düşünülen yapı, doğa ögesi ve yerleşmeler belirlendi, TÜBA-TÜKSEK tarafından hazırlanan Türkiye Kültür Varlıkları Envanteri yerleşme ve anıt formlarına bu veriler kaydedildi. Ayrıca, Kültür Bakanlığı tarafından tescillenen yapıların verileri de güncellendi. 6 kişilik ekiple 11 gün süren bu çalışmada, 276 adet yapı ve yerleşmeye ilişkin envanter formu hazırlandı, özgünlüğünü koruyan ve içine girilebilen 42 adet yapının esas yaşam katlarının plan düzleminde rölevesi alınarak çizimle belgeleme yapıldı.

Kentin ve yapıların genel görünüşleri, kentsel doku

bileşenleri, yapı adaları, yapıların özgün mimari elemanları, doğa öğeleri ve kentin sosyal yaşamına ilişkin veriler 1952 adet dijital fotoğrafla belgelenmiştir. Saha çalışmasında, fotoğraflar çekim sırasına göre listelenmiş, hazırlanan envanterler ilişkilendirilmiş ve harita üzerinde çekim yönleriyle belirtilmiştir. Günlük saha çalışması bitiminde ise fotoğraflar bilgisayar ortamında envanter numarası ve belirlenen konu başlıklarına göre sınıflandırılarak görsel arşiv oluşturulmuştur.

Envanter formu hazırlanan kentsel kültür varlıklarına ilişkin coğrafi konum bilgileri, TÜBA'dan sağlanan GPS (Küresel Konum Belirleme Sistemi) aleti ile saptanmış ve envanter formlarına kaydedilmiştir. Yapıların giriş eksenini ve yapı adalarının köşeleri saptama noktası olarak alınmıştır. Projenin tüm verileri bir bilgi sistemi üzerinde saklanacağı için görsel belgeleme sadece dijital fotoğrafla yapılmıştır.

Büro çalışmasında, kentsel kültür varlıklarına ilişkin olarak alanda elde edilen veriler, değerlendirilmek üzere bilgisayar ortamında hazırlanmış kent haritasına aktarılmış, iki ayrı bölgede çalışan grupların envanter formları TÜBA-TÜKSEK ilke ve yöntemlerine göre düzenlenerek hazırlanmakta olan Kültür-Kitap bilgi sistemine aktarılmak üzere arşivlenmiştir. Kentsel kültür varlıklarına ilişkin rölöveler bilgisayar ortamında 1/100 tekniğinde çizilmiş ve sınıflanmıştır.

AYRINTILI ANLATIM

Yerleşmenin fiziksel ve sosyal yapısı

Akdeniz bölgesinde Taşeli Yarımadasının orta kesiminde, Göksu Vadisi içinde yer alan Mut, Mersin ilinin denize kıyısı olmayan tek ilçesidir. İlin batı kesiminde yer alan ilçe, kuzeyde Karaman ili, batıda Ermenek, güneybatıda Gülnar ve güneydoğuda Silifke ilçeleri ile çevrilidir. Mersin - Karaman yolu üzerinde yer alan Mut'un, Mersin'e uzaklığı 165 km, Silifke'ye uzaklığı 77 km, Karaman'a uzaklığı 75 km'dir. Denizden yüksekliği 350 m olan ilçe 2554 km²'lik bir alanı kaplar. Mut yerleşimi, 2 belediye, 90 köy ve 15 mahalleden oluşmaktadır (<http://www.mersin.gov.tr>).

Jeolojik oluşum bakımından, Taşeli Platosunun en alçak yerinde kurulmuş olan ilçenin kuzey ve doğu kesiminde Orta Toroslara bağlı dağlar yer almaktadır. Ayrıca batı yönünde 1500-2000 m, güneye doğru ise 700-800 m yükseklikte dağlar bulunmaktadır. Bunların başlıcaları kuzeydeki Avlanma Dağı (1898 m) ve Pusat Dağı (1667 m), kuzeydoğudaki Büyük Eyre Dağı (2055 m) ve Yüglük Dağ (2454 m), kuzeybatıdaki Kızıldağ (2260 m), güneybatıdaki Kestel Dağıdır (1813 m) (Saraçoğlu 1989: 395). Bu dağlık alan Hadim Göksuyu ile Ermenek Göksuyu ve bu akarsuların Suçatı köyü yakınında birleşmesiyle oluşan Göksu Nehri tarafından yer yer derin biçimde parçalanmıştır (Ana Britannica 1989: 331). Mut ilçe merkezi, Göksu Vadisi adıyla bilinen verimli topraklarla örtülü ge-

niş düzlük alanda bulunmaktadır. Yüksek dağlar arasındaki bu konumundan dolayı halk arasında bölge için "Mut Çukuru" sözü sıkça kullanılır.

İlçeyi kuzeyden güneye doğru ikiye bölen Göksu Nehri, antik kaynaklarda Kalykadnos adıyla anılmaktadır (Ramsay 1961: 363). Bütün Taşeli Platosunu besleyen Göksu'nun uzunluğu 250 km, birleşme noktasından denize kadar uzunluğu ise 90 km'dir (Izırak 1996: 177). Kurt Suyu, Pirinç Suyu ve Mut ilçe merkezinden geçen Mut Deresi gibi bazı küçük dereler de ilçe toprakları üzerinde Göksu'ya karışmaktadır.

Mut ve çevresinde arazi şekillerinin kısa mesafede gösterdiği büyük değişiklikler, iklimin de aynı şekilde değişmesine neden olmaktadır. Kuzey ve doğuda Orta Toros sıradağları, Orta Anadolu ile Akdeniz bölgeleri arasında doğal bir sınır oluşturmaktadır. Öyle ki, Orta Anadolu bölgesinde iklim soğuk, arazi düz ve çıplak bir özellik sergilerken, güneye Akdeniz'e doğru gidildikçe sıcak bir iklim, engebeli, ormanlık bir arazi yapısı hâkim olmaya başlamaktadır (Saraçoğlu 1989: 395). Bundan dolayı, Mut'un kuzey ve doğu taraflarında kara iklimi hüküm sürmektedir. Bu bölgede, kışlar soğuk ve bol karlı, yazlar ise serin ve kurak geçer. Akdeniz kıyı kesiminde, dağlar sahilten itibaren birdenbire yükseldiği için, Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü alan dardır. Bu durumun tek istisnası, yüksek dağlar arasında bir çanak içinde kalan Göksu Vadisi ve Mut kentidir. İlçenin güney ve batı kesimlerini teşkil eden bu bölge, Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. İlçe yaz-kış kesilmeyen ve iki yönden esen rüzgârların etkisinde kalır. Bunlardan birisi soğuk getiren poyraz, diğeri de güneyden esen ve halk arasında "aşağı yeli" olarak adlandırılan meltemdir.

Mut ilçe sınırları içindeki iklim çeşitliliği bitki örtüsüne de yansımıştır. Akdeniz bitki topluluğunun sembolü olan makiler, vadi yolu ile içerlere sokulmuştur. 700-800 m yüksekliklere kadar doğal bitki örtüsünü makilikler oluşturur. Makilerin bittiği mesafeden itibaren karşılaşılan bitki örtüsü ise ormandır. İğne yapraklı ve yüksek boylu kızılçam, karaçam, katran, köknar (ladin), ardıç ve servi gibi ağaçlar sıkça görülmektedir. Diğer yapraklılardan ise meşe, kayın, gürgen, şimşir, palamut, çınar, akağaç, dağ kavağı, kızılğaç bulunmaktadır.

İlçenin nüfusu, 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre toplam 74,373 kişidir. Bu nüfusun 36,482'si ilçe merkezinde, 37,891'i köylerde yaşamaktadır. Yüzölçümünün %20'si tarım alanı olmasına rağmen nüfusun %90'ı geçimini tarımdan sağlamaktadır (<http://www.mersin.gov.tr>). Tarıma en elverişli yer Göksu Havzasıdır. Tahıl, bakliyat, bağcılık, sebze ve meyve üreticiliği yaygın ve önemli bir gelir kaynağıdır. Özellikle bulgur, zeytin, nar, incir, elma, şeftali ve geleneksel meyve olan kayısının üretimi bölge için büyük önem taşımaktadır. Bunun yanında Akdeniz yağmurlarına bağlı olarak buğday, arpa, çavdar,

yerfıstığı, pirinç ve pamuk ekimi yapılır, bahçelerde erik, kiraz, armut, ayva, badem ve dut yetiştirilir (Demirtaş 1988: 163). Geçim kaynakları arasında zeytin-yağı üretimi ile hayvancılık ve bundan elde edilen yağ, peynir, yün, bal ve yumurta gibi ürünler de bulunmaktadır.

Mut'ta diğer bir ekonomik uğraş da el tezgâhları ile yapılan dokumacılıktır (lev. 12: res. 44). Özellikle Hacıahmetli köyünde "ıstar" denilen gergili tezgâhlar da dokunan kıl heybe, kilim, savan, namazlık ve çullar renk, desen ve dokunuş bakımından yörenin tüm özelliklerini taşımaktadır. Bu dokumalar, geometrik, bitki motifli olup iplere rengi kökboyası ile verilmektedir (İçel Valiliği 1998: 235).

Mut'un sosyo-ekonomik hayatında konar-göçer hayat süren bir Yörük boyu olan Sarıkeçili aşiretinin vazgeçilmez bir yeri vardır. Yörükler, Orta Asya'dan Anadolu'ya ve Rumeli'ye yayılmış Türkmen topluluklarıdır. 11. yüzyıl ortalarında İçel yöresine yerleşen 200 haneli Sarıkeçili aşireti, dokuz asırdır bu yaşam tarzını devam ettirmektedir. Tüm yıl boyunca çadırlarda yaşamlarını sürdürmekte, küçükbaş hayvan besiciliği ile geçimlerini sağlamaktadırlar. Baharın gelmesiyle, develerle üç ay sürecek göçe başlayan Sarıkeçili aşireti, her yıl mayıs ayında Mut üzerinden Konya'nın Seydişehir veya Beyşehir yöresine ulaşmaktadır. Kasım ayında yine aynı güzergâhı takip ederek Akdeniz kıyılarında İçel, Silifke, Gülnar ve Anamur sahillerine göç etmektedir (Bazin 1994: 331).

Yerleşmenin tarihsel gelişimi

Orta Anadolu ile Akdeniz bölgesi arasındaki bağlantı, Orta Toros dağlarında yer alan Sertavul Geçidi (1650 m) ve Göksu Vadisinin doğal oluşumunu takip eden yolla sağlanmaktadır. İki bölge arasında en kısa geçişi sağlayan yolun jeopolitik, stratejik ve ticari açıdan önemi, bu yol üzerinde çeşitli yerleşimlerin kurulmasında etken olmuştur. Bunlardan biri olan Mut kenti, dağlık bölgede Göksu Havzası içindeki uygun coğrafi konumuyla tarihöncesi (prehistorik) çağlardan itibaren önemli bir yerleşim merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mut ilçe sınırları içinde, Attepe, Cingantepe, Örentepe ve Maltepe gibi höyüklerin yanı sıra ilçe merkezindeki Mut Kalesinde yapılan arkeolojik araştırmalar sonucunda tarihöncesi yerleşmeler saptanmıştır. Höyüklerde Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı ağırlıkta olmak üzere tarihöncesi çağlara ait çeşitli çanak çömlek parçaları bulunmuştur (Zoroğlu 1993: 80). Hitit parlatılmış keramikleri, bölgenin bir süre Hitit İmparatorluğu sınırları içersinde kaldığını göstermektedir (Sevin 1999: 153).

Şehrin kuruluşu Roma İmparatorluğu dönemine ait yazılı belgeler ile netleşmektedir (Ramsay 1960: 402, 406, 407). Bölgede, İç Anadolu ile Akdeniz'i birbirine bağlayan, Romalıların çok önem verdiği yol ağının oluşturulması ile bu yollar üzerinde Göksu kültürü-

nü yansıtan kentler kurulmaya başlamıştır (Ramsay 1960: 416). Şehrin kuruluşu, MÖ 38 yılında İmparator Augustus'un Dağlık Kilikya'da, "Roma Barışı" (Pax Romana) yerleştirmek amacıyla uyguladığı şehircilik politikasının eseridir. Kuzeyden gelen büyük yolun Göksu Vadisine girdiği noktada "Colonia Iulia Augusta Felix Ninica" adıyla, emekli askerlerin yerleştirildiği bir Roma kolonisi kurulmuştur. Claudiopolis adını ise Roma İmparatoru Claudius tarafından MÖ 41 yılında şehir statüsü verilince almıştır (Texier 1862: 275; Ruge 1899: 2662; Ramsay 1960: 414-415).

Mut ve çevresinin engebeli arazi yapısı, yollar için fazla alternatif sunmamıştır. Bu yüzden tarihin her döneminde hemen hemen aynı yollar kullanılmıştır. Antikçağ'da Orta Anadolu ile sahil arasındaki bağlantının sağlanmasında, Claudiopolis'in (Mut) bir kavşak konumunda olduğu anlaşılmaktadır (Ramsay 1960: 400-401). İki bölge arasında bağlantıyı sağlayan Claudiopolis eksenli iki temel yol vardı. Laranda (Karaman) - Coropissos (Dağpazarı) - Claudiopolis (Mut) ana yolundan sonra yol ikiye ayrılmaktadır. Bu yollardan birisi Kelenderis'e (Aydıncık) diğer ise Diocesareia (Uzuncaburç) üzerinden Seleucia'ya (Silifke) ulaşır.

Claudiopolis MS 395 yılından sonra Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılmasıyla Doğu Roma İmparatorluğunun egemenliğine geçmiştir. MS 673 yılında Emevi-Arap Devleti ve MS 786 yılında Abbasi Devletinin (Çıplak 1968: 84, 89; Altay 1965: 142) hâkimiyetine geçen bölgede uzun süre Bizans-Abbasi mücadelesi yaşanmıştır. MS 1082 yılında Süleyman Şah tarafından Anadolu Selçuklu Devleti topraklarına katılmıştır. Haçlı Seferleri sırasında MS 1129 tarihinde Kilikya bölgesinde, Mut'u da kapsayan bir Ermeni Prenslüğü kurulmuş (Ramsay 1960: 409-410); MS 1154 yılında I. Mesut Şah tarafından alınan bölge tekrar Selçuklu Devleti hâkimiyetine girmiştir.

Orta Asya'da yaşayan Türkmen boyları 12. yüzyılın ilk yarısında Moğollar'dan kaçarak Anadolu'ya sığınmışlardır. Bu Türk toplulukları, Türk unsurunu güçlendirmek amacıyla gruplara ayrılıp uç denilen sınır boylarına gönderiliyorlardı. Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubat 1128 tarihinde güney sınırlarını güvence altına almak amacıyla Üçoklar boyuna bağlı Karamanoğulları'nı Ermenek ve Mut bölgesine yerleştirdi (Yurt Ansiklopedisi 1982: 3638; İslam Ansiklopedisi 1967: 316). Karamanoğulları'nın ilk başkanlarından Nure Sufi, kısa sürede çevredeki öbür Türkmenler üzerinde etkili oldu ve bölgedeki Kilikya Ermeni Prenslüğüne karşı bağımsızlık mücadelesine girdiler. Nure Sufi'den sonra Karamanoğulları'nın yönetimini üstelene oğlu Kerimeddin Karaman, 1250'li yıllarda Ermenek, Gülnar, Mara ve Mut kalesini alarak Ermenileri güney sahillerine Kızkalesi'ne doğru sürmüştür (Uzunçarşılı 1988: 245). 1308 yılında Sultan II. Mesut'un ölümü üzerine Anadolu

Selçuklu Devleti yıkılınca, Laranda (Karaman), Mut, Ermenek ve Gülnar bölgesi tamamen Karamanoğulları'nın hâkimiyetine geçmiştir.

Mut, 1466 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından işgal edilmekle birlikte 1487 yılında Karamanoğulları Beyliğinin yönetimine kesin olarak son verilmesiyle Osmanlı İmparatorluğunun hâkimiyetine geçmiştir (Uzunçarşılı 1983: 31; Altay 2001: 12) II. Beyazid döneminde Karaman Eyaletine bağlı İçel Sancağının beyliklerinden birisi olarak idare edilmeye başlanmıştır. 1858 yılında mülki teşkilatla bucak merkezi; 1868 yılında da İçel'in sancak merkezi olmuştur (Çıplak 1968: 25; Demirtaş 1988: 167; Altay 1965: 142).

20 Nisan 1923 tarihinde, mutasarrıflıkla idare edilen sancak düzeni kaldırılmıştır. İçel Sancağı, Silifke, Anamur, Gülnar ve Mut olmak üzere dört kazası olan İçel Vilayetine dönüşmüştür. 1933 yılında komşusu Mersin Vilayeti ile birleştirilmiş ve Mersin Vilayeti kaldırılarak, Mersin bu vilayetin merkezi durumuna getirilmiştir. 28 Haziran 2002 tarihinde çıkarılan kanunla İçel ilinin adı Mersin olarak değiştirilmiştir (<http://www.mersin.gov.tr>).

Geleneksel yerleşme dokusunu oluşturan öğeler

Mut yerleşimi, doğu-batı doğrultusunda uzanan ve ortasından Mut Deresinin geçtiği bir vadi içinde gelişmiştir. Mut'ta tarihi yapıların oluşturduğu dokunun çözümlenmesinde en önemli dayanaklardan biri, yerleşimin katmanlı bir yapı göstermesidir. Mut'un geleneksel dokusu kısmen Claudiopolis Antikçağ yerleşiminin üzerinde gelişmiş olup günümüzde bu yapılardan sadece amfitiyatronun bir bölümü toprak üzerindedir. Antikçağın çeşitli dönemlerine ait diğer yapıları ise daha sonra inşa edilen yapıların altında kalmıştır. Antikçağ yapılarına ait döşeme kaplaması, sütun, duvar bileşenlerini oluşturan kesme taşlar vb. yapı elemanları, daha sonraki dönemlerde inşa edilen yapılarda devşirme malzeme olarak kullanılmıştır (lev. 13: res. 50-55). Hatta antik yerleşimin üzerindeki bazı yapılarda, alta yer alan yapının formunun üstte taşındığı görülür. Fakat hızlı kentleşme sonucu, özellikle Osmanlı Devrinden kalan geleneksel dokunun da büyük oranda yok olması günümüzde eskil devirlere ait kent formlarının okunmasını bugün için olanaksız kılmaktadır.

Günümüzde varlığını sürdürebilen geleneksel dokuyu oluşturan yapıların bulunduğu mahallelerin konumlarına bakıldığında, bu dokunun vadinin güneyinde yer alan tepede ve kısmen kuzeyde yoğunlaştığı görülür. Kale, Doğancı ve Meydan mahalleleri geleneksel yapılaşmanın en yoğun olduğu mahallelerdir (lev. 8: res. 16-21). Güneybatıda Deveci Mahallesi, güneyde Kültür Mahallesi, kuzeyde Karşıyaka Mahallesi ile Meydan Mahallesi'nin kuzeyi, Pınarbaşı ve Cumhuriyet mahallelerinin doğusu yakın tarihte gelişen yerleşim alanlarıdır (lev. 2: şek. 2). Yerleş-

min en önemli yapıları olan Mut Kalesi, La'al Paşa Camii, kümbetler, Taş Han gibi yapıların yanı sıra ticaret dokusunun da bugünkü Kale Mahallesi'nin kuzeydoğu ucunda yoğunlaştığı görülür. Bu konumlanma ve Kale Mahallesi'nin güneybatısında yer alan bir burç kalıntısı bize genelde benzer Anadolu yerleşimlerinde olduğu gibi burada da iç kalenin etrafında bir dış kale bulunduğunu ilk yerleşimin de iç kalenin eteklerinden başlayarak dış kale içinde kalacak şekilde geliştiğini göstermektedir.

17. yüzyılda kenti gezen Evliya Çelebi bu fiziksel oluşumu şöyle tanımlar: "Kale uzunlamasına dört köşe (dikdörtgen) tek katlı olarak yapılmıştır. Duvarları çok sağlamdır ve hendeği yoktur. İç kalenin içinde dizdar ve cebehaneden başka bir şey yoktur. 600 adamlık bir yer işgal eder. Dış kalenin içinde bir cami kireç sıvalı elli yedi ev vardır. Şarka bakan bir kapısı vardır. Kible kapısı kapatılmıştır. Kalenin kible tarafında bir büyük varoşu varmış, Osmanlıların zulmünden dolayı (zulm-i Osmanî) bu varoşun halkı dağılmıştır..." (Evliya Çelebi 1935: 137).

Geleneksel dokuyu oluşturan yapıların yer aldığı adaları genelde topografyaya bağlı olarak şekillenmiştir. Yapı adalarını çevreleyen yollar organik formu olmakla beraber kısmen aksiyel olarak tanımlanabilecek, meydana sonlanan ana yolların varlığı dikkat çeker. Geleneksel dokuda birinci derece önemli yollar, yerleşmeyi güneydoğu-batı yönlerinde bir yay oluşturacak şekilde bölen Mut-Silifke asfaltı, Cumhuriyet Meydanı ile sonlanan Mezarlık Sokak, Deveci ve devamında Dış Çarşı Caddesi, Yatırtaş ve devamında İç Çarşı Caddesi, Hükümet, Cumhuriyet, İnönü ve Mara caddeleridir. İkinci derece önemli yollar Baykuş, Doktor, Okul, Susanoğlu, Hastahane, Taşhan, Kocabaş, Erden, Müftü, Cami, Kirazlı ve İncel sokaklarıdır. Bu cadde ve sokakların dışında az sayıda çıkmaz sokak da bulunmaktadır.

Mahalleler

Mut yerleşmesi, güneyden kuzeye doğru Yatırtaş, Kültür, Deveci, Doğancı, Kale, Pınarbaşı, Karşıyaka, Meydan ve Cumhuriyet mahallelerinden oluşmaktadır. Bunlardan Kale, Doğancı ve Meydan geleneksel dokunun en yoğun bulunduğu mahallelerdir (lev. 2: şek. 2).

Güneybatıdaki Kale Mahallesi'nde, yerleşimin en eski tarihli yapıları yer alır. Mahalle, kuzeyde Mut Deresi ve Mut-Silifke asfaltı, doğuda İnönü, güneyde Mezarlık, batıda ise Hastahane caddesi ile çevrelenmiştir. Mut Kalesi, La'al Paşa Camii, iki kümbet, Taş Han, Mut Kalesi içinde yer alan okul, dış kale kalıntısı olduğu kabul edilen yapı parçası (env. no: O30.B7.253), Amfitiyatro kalıntısı ve iki adet lahit gibi anıtsal yapıların yanı sıra 6 adet doğa ögesi, 25 yapı adası ve 134 yapı olmak üzere toplam 165 envanterlik öge bu mahalle sınırları içinde yer almaktadır (lev. 1: şek. 1).

Yerleşmenin güneyindeki Doğancı Mahallesi, kuzeydoğuda Pınarbaşı, güneyde Yatırtaş ve batıda Kale mahalleleri ile çevrelenmiştir. 85 adet yapı, 15 yapı adası olmak üzere bu mahallede, toplam 100 envanter formu doldurulmuştur (lev. 1: şek. 1).

Meydan Mahallesi yerleşimin kuzeyinde yer alır. Mahalle, güneyde Mut Deresi, Pınarbaşı ve Cumhuriyet mahalleleri, batıda Karşıyaka Mahallesi ile sınırlanmıştır. Bu alan 2004 yılı çalışma sınırları içinde yer almamakla beraber, davet üzerine içlerine girilebilen yapıların rölöveleri çıkarılmış ve envanter formları doldurulmuştur. Buna göre mahalle sınırları içindeki 5 yapı, 1 dere, 1 taş köprü ve 4 yapı adası olmak üzere toplam 11 adet envanter tamamlanmıştır (lev. 1: şek. 1).

Mut geleneksel mimarisi

Kamu yapıları

Mut ilçe merkezinin Mut Kalesi, kümbetler, Taş Han ve Taş Köprü gibi anıtsal yapıları dışındaki, Karamanoğulları dönemine tarihlenen medrese (Uğur 1945: 159; Konyalı 1967: 742, 744) ve hamam (Uğur 1945: 156; Konyalı 1967: 742) yapıları günümüze ulaşamamıştır.

Mut Kalesi

Mut Kalesi (env. no: O30.B7.91), kent merkezinin kuzey yönündeki kayalık yüksek bir tepe üzerinde bulunmaktadır. Kale içinde yapılan arkeolojik kazı çalışmalarında İlk Tunç Çağı keramiklerinin bulunması burada yerleşimin varlığını göstermektedir. Fakat kalenin yapım tarihine ilişkin kesin bir veri yoktur. Kale duvarlarının dikdörtgen şekilli düzgün kesme taşlardan yapılmış olan zemin seviyesindeki bölümlerinin, mimari teknik açısından Roma Devri izleri taşıdığı belirtilmektedir (Zoroğlu 1993: 82). Bununla beraber duvar yüzeyindeki farklı türden taşlar ve örgü teknikleri, bölgede hâkimiyet sürmüş Bizans, Karamanoğulları, Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar zamanında kalenin tamir gördüğünü veya bir kısmının yeniden inşa edildiğini göstermektedir (lev. 5: res. 4-6).

17. yüzyılda (H 331) kaleyi gören Evliya Çelebi, "Karamanoğlu Yakup Bey'in Mut Kalesini Frenk'lerin elinden almak için birçok askerle hücum etmiş, fakat askerlerin hepsi burada şehit olduğu için, kaleye Dâr-ül-mevt (Darı Mut/ Ölüm Evi) denilmiş, sonra mevt kelimesi Mut olarak kalmıştır. Daha sonra Karamanoğlu İbrahim Şah, Frenklerin elinde bulunan bu kaleyi almış ve içindeki 70,000 Frenki kılıçtan geçirerek, kalenin kuzeyindeki tepeye gömmüştür. Tepeye bu yüzden "Maşatlık Tepesi" denilmektedir. Osmanlı padişahı I. Ahmet zamanında Kuyucu Murad Paşa, Silifke taraflarındaki Celali isyanlarını bastırmış ve halkın bunlardan korunabilmesi için bu kaleyi yeniden yaptırmış, içine asker ve cephene yer-

leştirmiştir" (Evliya Çelebi 1935: 137) diye kalenin tarihsel süreci hakkında bilgi vermektedir.

Bunun yanı sıra, "Kale uzunlamasına dört köşe (dikdörtgen) tek katlı olarak yapılmıştır. Duvarları çok sağlamdır ve hendeği yoktur. İç kalenin içinde dizdar ve cebehaneden başka bir şey yoktur. 600 adımlık bir yer işgal eder. Dış kalenin içinde bir cami kireç sıvalı elli yedi ev vardır. Şarka bakan bir kapısı vardır. Kible kapısı kapatılmıştır. Kalenin kible tarafında bir büyük varoşu varmış, Osmanlıların zulmünden dolayı (zulm-i Osmanî) ile bu varoşun halkı dağılmıştır" (Evliya Çelebi 1935: 137) diye kale ve çevresini tanımlamaktadır.

Mut Kalesinin iç kale ve dış kale olmak üzere iki bölümden meydana geldiği, günümüzdeki kalenin geçmişte iç kale olduğu bazı kaynaklarda belirtilmektedir (Arel 1962: 247; Konyalı 1967: 737). Evliya Çelebi, dış kalenin içinde bir cami ve kireç sıvalı bir evden (Evliya Çelebi 1935: 137); İ. Hakkı Konyalı ise 1967 yılında dış kalenin mevcut altı burcundan söz etmektedir (Konyalı 1967: 737). Saha çalışmasında Kale Mahallesi'nin kuzeybatı sınırlarında saptanan ve envanteri hazırlanan burç kalıntısı (env. no: O30.B7.253/lev. 7: res. 10-11), günümüze ulaşmayan dış kale ile ilgili bilgileri doğrulamaktadır. Fakat bu belgeler haricinde dış kalenin planına ilişkin bir veri bulunmamaktadır.

İç kale, doğu-batı yönünde dikdörtgene yakın geniş bir alanı kaplamaktadır. İç kalenin kuzey surları ve bu cepheye bulunduğu belirtilen ana giriş kapısı ile burçları günümüzde mevcut değildir. 1992 yılında Kültür Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen restorasyon sırasında kısmen tamamlanan diğer yönlerdeki sur duvarlarının yanı sıra kalenin dört adet burcu, gözetleme kulesi ve iki giriş kapısı günümüze ulaşabilmiştir. Güney yönündeki sur duvarında güneybatı-güneydoğu ekseninde dizilen burçların ilki daire, aradakiler kare ve sonuncusu köşeli formludur. Kalenin en yüksek noktasında bulunan gözetleme kulesi (Dizdar Kulesi/ Muhafız Kumandanı Kulesi) daire planlı ve iki katlıdır (lev. 5: res. 4-5). 7.5 metre yüksekliğindeki birinci katın üstünde seyir alanından sonra daha küçük çapta diğer kat yükselmektedir. Küfeki taşıyla inşa edilmiş olan beden duvarları üzerinde mazgal delikleri bulunmaktadır. Kale duvarları gibi kalenin üstü de dendanlarla çevrilidir.

Kaynaklarda kalenin kuzeyinde yer aldığı belirtilen giriş kapısı bugün mevcut değildir. Günümüzdeki giriş kapısı, güney yönündeki kale duvarı üzerindedir. Basık kemerli bu kapıdan beşik tonozlu bir dehlizden geçilerek kale içine girilmektedir. Mut halkı tarafından "Kıtık Kapısı" olarak anılan bu kapının, Kuyucu Murad Paşa'nın 1606-1611 yıllarında Silifke'de Celali İsyanını bastırdığı dönemde Mut Kalesini tamir ettirdiği sıralarda açılmış olduğu belirtilmektedir (Altay 1965: 143; Çıplak 1968: 382). Güney kale duvarında kemerli ve yazıtlı bir kapı daha vardır. Kapı üze-

rinde H 1304 (1886) yılında II. Abdülhamit döneminde kalenin güneydoğu burçlarının ve kapısının üstüne yaptırılan Hükümet Konağına ilişkin bir yazıt bulunmaktadır (Konyalı 1967: 738). Kale içindeki bu yapı yıktırılmıştır, yerine 1951 yılında yaptırılan okul binası ise günümüzde kullanılmamaktadır.

La'al Paşa Camii

La'al Paşa Camii (env. no: O30.B7.87) Mut ilçe merkezinde, Kale Mahallesi, Cumhuriyet Meydanıdadır. Yapının özgün yazıtı yoktur. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivindeki bir hakani kaydında, caminin kuzey yönünde, giriş ekseninin hemen önünde günümüze ulaşamayan medrese ile ilgili şu bilgi bulunmaktadır: Karamanoğlu İbrahim Bey'in emirlerinden La'al Paşa, medresesini H 847 (1444) yılında vakfetmiştir (Konyalı 1967: 742). Cami ve medresenin bu tarihte inşa edildiği kabul edilmektedir. Yapı, üzerinde yer alan yazıtlardan anlaşıldığına göre iki defa onarım görmüştür. Birincisi, tarihi belli olmakla birlikte Konya Valisi Çelik Mehmet Paşa'nın divan kâtibi Hacı Mustafa Efendi, ikincisi H 1231 (1815) yılında Mehmet İbn-i Emrullah tarafından yaptırılmıştır (Uğur 1945: 159; Konyalı 1967: 741; Çıplak 1968: 383).

Kare planlı ve tek kubbeli olan cami, dıştan 17.8 x 20.9 m boyutlarındadır (lev. 6: res. 7, şek. 5). Yığma kârgir yapı tekniğinde inşa edilen yapı, kesme küfeki taşı kaplıdır, yapı köşelerinde daha düzgün ve büyük kesme taşlar kullanılmıştır. Kuzey yönündeki 3.2 x 19.3 m boyutlarındaki son cemaat bölümü dört sütun tarafından taşınan beş kubbe ile örtülüdür. Yekpare silindirik ve yeşil somaki sütunların başlıkları üçgenlere bölünmek suretiyle bezeli, kaideleri ise dikdörtgen iri blok taştandır. Son cemaat bölümünden girilen minare özgün değildir. H 1341(1922) yılında yapılan bu minarenin yerinde, Orta Anadolu'da görülen benzerleri gibi revak üzerinde dört direkli taş bir ezan kulesi olduğu söylenmektedir (Arel 1962: 242).

Kuzey cephesinde, son cemaat bölümünde yer alan kapıdan ana mekâna girilmektedir. Ayrıca doğu cephesinde küçük bir kapıdan kadınlar mahfiline ve ana mekâna ulaşılır. 11.3 x 18.8 m boyutlarındaki ana mekânı örten kubbeyi taşıyan kemerler, duvarlara yapışık ayaklar tarafından desteklenmektedir. Doğru, güney ve batı cephelerinde iki sıra halinde ikişer adet ve giriş kapısının iki tarafına konan kapıdan daha büyük birer adet pencere mekânı aydınlatmaktadır. Taş mihrap stalaktitli bir nişten oluşmuştur. Her iki yanda kum saatli sütuncuklar vardır. Kârgir minber ise oldukça yalındır.

Büyük ve Küçük Kümbet

La'al Paşa Camiininin doğu ve güney yönünde iki kümbet yer alır. Güney yönündeki kümbet 9.25 x 9.25 m boyutlarındadır (env. no: O30.B7.88). Kare

formlu kaide üzerinde yükselen sekizgen planlı gövde, sekizgen konik bir külahla örtülüdür (lev. 6: res. 8, şek. 6). İki basamakla ulaşılan doğu yönündeki kapının etrafını profilli iki silme çevirmektedir. İçteki silmede zemine yakın mesafede simetrik, yarım yıldız motifi mevcuttur. Prizmatik gövdenin kaide ile hemiyüz olan üç cephesine birer pencere açılmıştır. Kümbetin içinde taş sandukalı beş adet lahit vardır. Yekpare mermer olanı, yazıtından anlaşıldığına göre H 776 (1270) tarihli ve Şeyh Hocenti oğlu Osman Bey'e aittir (Konyalı 1967: 746).

Doğu yönündeki kümbet 6.65 x 6.65 m boyutlarındadır (env. no: O30.B7.89). Kare planlı kaide üzerinde aynı planda gövde yükselmekte ve külahla geçiş yerinde köşeler pahlanarak türbeyi örten sekizgen külahla geçiş sağlanmıştır (lev. 6: res. 9, şek. 7). Kümbetin güneydoğu cephesinde bulunan kapısı üzerinde basık bir kemer mevcuttur. Kapı sövesini üç sıra halinde profilli ve cepheden çıkıntılı bir korniş kuşatmaktadır. Kesme taş ile inşa edilmiş kümbetin sadece güneybatı cephesi moloz taş örgüdür. Bu farklılık kümbetin bu bölümünün yıkıldığını ya da zamanında başka bir yapı ile bağlantısı olduğunu düşündürmektedir. Kümbetin içinde yazıtsız dört adet lahit vardır. Evliya Çelebi'ye göre, La'al Paşa bu kümbetlerin birisinde yatmaktadır (Evliya Çelebi 1935: 31).

Taş Han

Taş Han (env. no: O30.B7.112) Mut ilçe merkezinde, Kale Mahallesi, Oral Sokaktadır. Hanın yazıtı yoktur. Mut Kalesinin güney kapısından sökülerek kale içindeki okul binasının doğu cephe duvarına yerleştirilen yazıtta, H 843 (1430) yılında inşa edilen bir handan bahsedilmektedir (Konyalı 1967: 738). Bu dönemde La'al Paşa'nın Mut'ta birçok sosyal yapı inşa ettirdiği bilinmektedir. Evliya Çelebi de Karamanoğulları dönemine ait 200 ocaklı bir handan bahseder (Evliya Çelebi 1935: 31). Bununla beraber İsmail Hakkı Konyalı; Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği hanın yıkıldığını ve yazıtının önce kale duvarına sonradan da okul binasına yerleştirildiğini, günümüzdeki hanın Aliyy-i Semerkandi'nin torunlarından Hacı Sun'ullah Paşa² tarafından H 1136 (1723) yılında yaptırıldığını ve paşanın torunlarından Ahmet Aslan Bey'in mülkünde olduğunu belirtmektedir (Konyalı 1967: 749). Hanın, Davut Paşa Kışlası olarak anılması ise La'al Paşa Camii vakfiyesindeki bir kayda dayandırılmaktadır (Uğur 1945: 157; Çıplak 1968: 384).

Kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilmiş olan yapı, han ve katırlık olmak üzere iki kısımdan meydana gelmektedir. Hanın doğu kısmında yer alan ve "katırlık" denen ahır bölümünden günümüze sadece birkaç yıkık duvar ulaşabilmiştir. Katırlığın 30 hücreden meydana geldiği belirtilmektedir (Uğur 1945: 157; Arel 1962: 248; Çıplak 1968: 383). Han, 48.9 x 38.5 m boyutlarında dikdörtgen planlıdır. Revaklı bir avlu çevresindeki odalardan meydana gelmektedir.

Güney cephesinde ana kütlede öne çıkartılmış mekânın sivri kemerli kapısından yapıya girilir (lev. 7: res. 12). Kuzey yönündeki bir hücrenin kapıya çevrilmesi ile yapıya ikinci bir giriş sağlanmıştır. 30.5 x 20.0 m boyutlarındaki dikdörtgen planlı avluyu sivri kemerli ve tonoz örtülü bir revak kuşatmaktadır (lev. 7: res. 12-14). Özgün plan şemasına göre 39 adet han odası vardır. Oda girişleri basık kemerlidir. Köşelerde yer alan odalar kare planlı ve haçvari tonoz örtülüdür. Köşe odaların iki yanındaki odalar tam dikdörtgen değildir, köşeleri pahlanmıştır. Diğerleri ise dikdörtgen planlı ve beşik tonoz örtülüdür. Her han odasında, kapı yanında bir ocak, yan duvarlarda açılmış küçük nişler bulunmaktadır. Bu nişlerin sayısı odalara göre değişmektedir. Odaların penceresi yoktur, bazı odalarda ocak nişleri sonraki dönemde pencereye dönüştürülmüştür. Hanın batı kanadının ortasından yer alan taş basamaklı merdivenle dama çıkılmaktadır. Doğu kanadının ortasında ve dama çıkan merdivenin karşısında yer alan mekândan katırlık bölümüne geçilmektedir. Her iki mekân da yapılan değişiklikler sonucunda işlevsel özgünlüklerini yitirmiştir.

Taş Köprü

İlçe merkezinde, Meydan Mahallesi'nde Mut Deresi üzerindeki Taş Köprü'nün (env. no: O30.B7.451) Karamanoğulları döneminde inşa edildiği belirtilmektedir (Çıplak 1968: 383; Uğur 1945: 158). Kesme küfeki taşıyla inşa edilmiş olan köprü, yuvarlak bir kemer ile dere yatağını geçmektedir. Kemerin kesme taş malzemesinde meydana gelen kısmi boşalmalar yapısal sorunlar yaratabilecek niteliktedir (lev. 7: res. 15).

Ticaret yapıları

Mut'ta ekonominin büyük oranda tarım, bağcılık ve hayvancılığa dayandığı bilinmektedir. Günümüzde özellikle kilim ve halı dokuma da yaygın bir üretim olarak dikkat çekmektedir. Fakat yazılı kaynaklarda aktif bir ticaret hayatı ve buna bağlı gelişmiş uzmanlıkların oluşturduğu çarşılar bahsedilmez. Evliya Çelebi'nin 17. yüzyıla ilişkin olarak verdiği kent tanımında ticaretle ilgili şu bilgiler bulunmaktadır: "Osmanlıların zulmünden dolayı (zulm-i Osmanî) bu varoşun halkı dağılmıştır. Yalnız ikiyüz ocaklı Karamanoğlu İbrahim Şah'ın yaptığı kârgir han kalmıştır. Kalenin şarkında yedi dükkân ve dükkânların önünde Temmuzda adamın elini donduran âb-ı hayat gibi bir kaynağı vardır" (Evliya Çelebi 1935: 137). Evliya Çelebi'nin ticaret dokusuna ilişkin anlatımı bu dönemde de ticaret yapılarının sayılarının oldukça az olduğunu göstermektedir. 18. yüzyılın ilk çeyreğinde inşa edilen Taş Hanın da özgün kullanımında bir konaklama hanı olduğu, ticaret amaçlı kullanımının daha sonraki dönemde başladığı bilinmektedir. Bu verilere göre yerleşimin ticaret etkinliklerinin daha çok yerel halkın ihtiyacını karşılamaya yönelik geliştiği, büyüklüğünün de nüfusa bağlı olarak sınırlı kaldığı

söylenbilir.

Günümüzde Mut'un geleneksel ticaret dokusu Kale Mahallesi'nde kuzey-güney ekseninde uzanan ve Cumhuriyet Meydanına açılan Dış Çarşı Caddesi, İç Çarşı Caddesi ve Taş Han çevresinde toplanmıştır. Dokuyu oluşturan yapılar, caddenin iki yanında sıralanmış, iki caddenin ortasında yer alan yapı adasında sırt sırta vermiş tek ya da iki katlı dükkânlardan oluşur. Özgün halinde dükkânların cephelerinde "daraba" adı verilen ahşap kepenkler vardır (lev. 11: res. 43). Yüksek tavanlı tek mekândan oluşan dükkânların duvarlarında "terek" adı verilen raflar yer alır. Döşemede bulunan küçük bir boşluktan bodrum katta yer alan yaklaşık 2 m yüksekliğinde ve çoğunlukla 3 bölümlü depo mekânına ulaşılır. Günümüzde dükkânların cephe özellikleri büyük oranda özgünlüğünü yitirmekle beraber kütleleri ve iç mekânları bozulmamıştır. Üst Çarşı Caddesi üzerinde, O30.B7.119 envanter numaralı yapı adasının kuzeyinde yer alan dükkânların 1940'lardan sonra yapıldığı belirtilmektedir.

Konutlar

Yerleşimlerin geleneksel dokusunu oluşturan konutların konumlanmalarında ve formlarının oluşumunda temel belirleyiciler topografya, iklim, yaşam biçimi ve yapı üretiminde kullanılan yerel malzemelerdir. Mut kentinde bunların dışında, yerleşimin kısmen üzerinde yer aldığı Claudiopolis antik kentine ait kalıntıların varlığının da önemli bir belirleyici olduğu gözlemlenmiştir.

Günümüzde geleneksel dokunun sürekliliğindeki kısmi bozulmalar, kesintisiz dokulardaki gibi bir analiz yapılmasını güçleştirmekle beraber, mevcut yapılarla bakıldığında Mut Kalesinin güney-güneybatısında yer alan ve kentin ilk yerleşim alanı olan Kale Mahallesi ile sonraki dönemlere tarihlenen yapıların yer aldığı Doğanlı Mahallesi'nde konutların konumlanma ve fiziksel özelliklerinde bazı farklılıklar görülür.

Kale Mahallesi, oldukça eğimli bir araziye oturan küçük parsellerden oluşmuştur. Burada yapılar bitişik düzende ve parselin yola bakan yüzünde yer almakta, parselin geri kalan kısmında ise küçük bir bahçe bulunmaktadır. Doğanlı Mahallesi'nde yapılar genelde ayrı düzende ve büyük bir bahçe içinde olup birçoğu parselin yola bakan yüzünde yer alır. Bu farkın önemli nedenlerinden biri, mahalleler arasında topografik yapının değişikliğidir. Kale Mahallesi'nde oldukça zorlayıcı, engebeli bir arazi yapısı varken Doğanlı Mahallesi'nde arazi yapısının uygunluğu konutların planlamasında serbestlik sağlamıştır. Kale Mahallesi'ndeki yerleşim dokusunun sık ve yoğun olmasının bir diğer sebebinin de erken dönem yapılarının yer aldığı bu bölgede güvenlik nedeniyle, konutların iç kale ile günümüze ulaşamayan dış kale surları arasında kalan kısıtlı alanlarda yerleşme zorunluluğu olduğu düşünülmektedir (lev. 8: res. 16-21).

Önceki bölümde de değinildiği gibi Mut'un geleneksel dokusunun Claudiopolis antik yerleşiminin üzerinde gelişmiş olması nedeniyle daha sonraki dönemlerde yapılar, bu kalıntıların üzerine inşa edilmiş ve Antikçağ yapılarına ait yapı elemanları da devşirme malzeme olarak kullanılmıştır. Bu nedenle, altta yer alan bu dokunun bazı izleri, üzerinde kurulan yeni yerleşime de taşınmıştır. Örneğin O30.B7.150 ve O30.B7.186 envanter numaralı yapıların büyük kısmı bir Antikçağ yapısının döşemeleri üzerinde inşa edilmiş ve bu nedenle de alttaki yapının formu, üstte yer alan konutun plan şemasına kısmen yansımıştır (lev. 13: res. 54).

Plan özellikleri

Mut'tun geleneksel konutları genelde tek ya da iki katlıdır. Bunların yanında az sayıda üç katlı yapı örneği de bulunur. Kale Mahallesi'nin Mezarlık ve Kale-dibi sokaklarında yer alan konutlar ise topografyaya bağlı oluşmuş büyük kot farkları nedeniyle araziye kademeli yerleştiğinden, iki ya da üç katlı olan konutların yol kotundan sadece tek katları görülür. Burada yapıya ulaşım genelde iki farklı kottan gerçekleşir.

Plan şemaları incelendiğinde Mut geleneksel konutlarının yörede "iki göz bir aralık" tabir edilen ana plan tipinden türediği görülür. Bu ana tip, sofa olarak tanımlanabilecek bir dağılım mekânı ile iki yanında yer alan birer odadan oluşur (env. no. O30.B7.20, O30.B7.206, O30.B7.33, O30.B7.60, O30.B7.55, O30.B7.222, O30.B7.187, O30.B7.207, O30.B7.204, O30.B7.71/ lev. 4: şek. 4; lev. 9: res. 22). Zaman içinde bu temel formdan, sofanın boyutu büyütülerek iki yana iki oda ya da sofayı üç yönden çevirecek şekilde üç oda eklenerek yeni formlar türetilmiştir.

Yapıların tek katlı olduğu örneklerde yapıya giriş, yol üzerinden ya da bahçedendir. Buradan sofaya ulaşılır. Sofa, bir dağılım ve servis mekânı olarak görev yapar. Sofanın bir kısmının mutfak olarak kullanıldığı örnekler de saptanmıştır. Tek katlı yapılarda sofanın zemini sıkıştırılmış toprak ya da ahşaptır. Sofadan iki yanda yer alan odalara ulaşılır. Tek katlı yapılarda yapının bahçesinde hayvanlar için küçük bir barınak, yörede bol bulunan ve hemen her evde üretilen nar ekşisi yapımında kullanılan taş tekneler bulunur. Bu teknelerin çoğu Antikçağ yapı parçaları kullanılarak üretilmiştir.

İki ve üç katlı yapılarda zemin kat ağıl, depo, mutfak gibi servis mekânlarına ayrılmıştır. Dikey ulaşımı sağlayan merdivenler, yapının dışındadır. Bir yapıda ise dışarıdan üst kata ulaşımı sağlayan bir merdiven haricinde yapı içinden birinci katta yer alan sofaya çıkan ve ahşap bir kapak ile üstü kapatılarak döşemenin kesintisiz hale getirildiği özel bir uygulama belirlenmiştir (env. no: O30.B7.419/ lev. 4: çiz. 4; lev. 12: res. 48). Genelde ahşap bir merdiven ile ulaşılan üst katlarda "iki göz bir aralık" plan tipi ve bundan türemiş şemalar kullanılmıştır (env. no. O30.B7.60, O30.B7.55, O30.B7.222, O30.B7.187, O30.B7.207,

O30.B7.71, O30.B7.23, O30.B7.419/ lev. 4: şek. 4). Ayrıca çok az sayıda olmakla birlikte "orta sofalı" ve "T sofalı" plan tipinde biçimlenmiş yapılar da bulunur (env. no. O30.B7.185, O30.B7.21, O30.B7.167, O30.B7.201, O30.B7.186, O30.B7.439, O30.B7.375/ lev. 4: şek. 4).

Yerleşimde, az sayıda örneği kalmış özel bir konut tipi de dikkat çeker (env. no: O30.B7.185, O30.B7.227, O30.B7.419). Bu oluşumda, ana yapının hemen yakınına küçük bir kule görünümünde ikinci kütle inşa edilmiştir. Ana kütle, yaşam mekânlarına ayrılmıştır. İkinci kütlede ise depo, helâ, banyo gibi mekânlar bulunur. Bu iki kütle birbirine ahşap bir köprü ile bağlanmıştır (lev. 4: şek. 4; lev. 9: res. 25-27).

Geleneksel Mut evlerinin odalarında sade, fakat günlük yaşamın ihtiyaçlarına cevap veren bir düzenleme hâkimdir. Oldukça kalın taş duvarlara, yapım sistemi elverdiği ölçüde çok sayıda pencere açılmıştır. Pencerelemin altından ve üstünden geçen hatıllar sıvanmadan bırakılmış, bazı yerde üstteki hatılın üzerinde bir raf yerleştirilmiştir. Birçok yapıda odaların bir tanesinde geniş bir ocak yer alır (lev. 11: res. 38). Genelde sofa ve odaların arası duvar yerine yaklaşık 70 cm ya da 100 cm derinliğinde ahşap dolaplarla bölünmüştür. Bazıları hem oda, hem de sofa tarafından kullanıma olanak sağlayacak şekilde tasarlanmış olan bu dolapların bir yüzü genellikle gusülhane olarak kullanılır. Dolapların ortasında alçak bir kapı bulunur. Bazı kapıların üzerinde yörede "musa-dıra" olarak adlandırılan ve genelde nar depolamak için kullanılan ahşap bir niş bulunur. Odalarda, bölme duvarı olarak değerlendirilen dolaplar dışında duvar içine yer yer nişler açılmış, içlerine ahşap raflar konulmuştur. Bu niş ve dolapların bazılarında oldukça ince bir ahşap iççiliği uygulanmıştır (lev. 11: res. 37, 39-41). Her yapıda rastlanmamakla beraber birçoğunda ahşap sedirler de bulunur. Odaların zeminini ve tavanı ahşap kaplanmıştır. Tavanlarda *direk* ya da *çapa* adı verilen kirişlerin açıkta bırakıldığı ve altından *pardî* denilen ince ahşapların veya hasırların gözüktüğü ya da tavanların çitalı ahşaplar ile bezenildiği uygulamalar da vardır (lev. 12: res. 47, 49).

Geleneksel Mut evlerinde yapı bahçeleri aynı zamanda Antikçağ yapı elemanlarını sergileme alanı gibi düzenlenmiştir. Genelde bulunduğu parselde toprak üzerinde yer alan veya yapının inşası sırasında yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkan bu elemanlar bir süs ve mobilya ögesi olarak görülmüş ve birçok yapının bahçesinde buna yönelik bir düzenleme yapılmıştır (lev. 13: res. 55). Bahçelerin duvarlarında da yapıların dış duvarlarında uygulanan örgü tekniği ve *say taşı* kullanılarak oluşturulan saçaklı duvar bitişi aynen kullanılmıştır (lev. 10: res. 28).

Cephe düzenlemeleri

Geleneksel konutlarda kârgir malzemenin kullanımı, doluluk boşluk oranları ve yapı üst örtüsünün yöreye özgü ayrıntıları cephe karakterini belirler. Yığma

kârgir taşıyıcı sisteminde inşa edilen yapıların cephesinde kaba yonu ve sıvasız taş malzeme kullanılmıştır. Duvarların köşe birleşimlerinde ise genelde yapısal nedenlerden dolayı daha büyük ve düzgün formlu taşlar tercih edilmiştir. Cephelerde Antikçağ yapılarından devşirilen taşların kullanımı oldukça yaygındır. Yapısal nedenlerle kullanılan ahşap hatıllar aynı zamanda yapının yatay eksenlerini vurgular. Pencereleler, iki hatıl arasında yer almakta olup genelde 1/2 oranında dikdörtgen formludur. Pencereleler iki kanatlı ya da bir kanadı menteşe ile ikiye katlanan üç kanatlıdır. İlk önceleri ahşap kepenkli olduğu, menteşe izlerinden anlaşılan pencerelelerden günümüze çok az sayıda örnek kalmıştır (lev. 10: res. 34-35). Bazı yapılarda, metal veya ahşap lokmalı parmaklıklı pencere örneklerine de rastlanmaktadır.

Yapıların ve bahçelerin özgün kapıları ahşaptır. Genelde oldukça sade bir forma sahip olan kapıların bazılarının üzerinde iç mekânı aydınlatan "ışıklık" pencereleleri bulunur. Günümüzde ahşap kanatların çoğu yerini metal kanatlara bırakmıştır.

Yapıların üst örtüsünde kullanılan toprak damın bitim ayrıntısı da yöredeki konut cephelerinin en belirleyici özelliklerden biridir. Cepheden yaklaşık 20-35 cm taşınan yassı geniş *say taşları* hem saçak vazifesi görür hem de yapı bitimini vurgular (lev. 8: res. 16, 19; lev. 9: res. 22, 24)

Yapılar genelde dikdörtgen kütlelidir; cepheye hareket katan çıkmalar daha çok son dönem yapılarında kullanılmıştır. Yığma kârgir yapıların çıkmaları ahşap karkastır. Çoğu konsol çalışan bu çıkmaların çok azında çıkma destek elemanı kullanılmıştır. Çıkma destek elemanları için ahşaptan ve özellikle Antikçağ yerleşimlerinden alınan devşirme sütun parçalarından yararlanılmıştır.

Geleneksel yapım teknikleri ve malzeme kullanımı

Mut'ta geleneksel konutlar yığma kârgir yapım sisteminde inşa edilmiştir. Yapıların üst örtüsü ise düz toprak damdır.

Yapıların fazla derin olmayan temelleri, "kuru duvar" denilen kaba yonu taşların harç kullanmadan doğal zemin seviyesine kadar serbest doldurulmasıyla oluşturulmaktadır. Temeller üzerinde yükselen beden duvarları ise sert taş malzeme ile yığma yapım tekniğinde inşa edilmektedir. Çekiç, tarak ve *madırğa* (keski) gibi aletler kullanılarak düzeltilen taşlar, çamur harç ile bağlanmaktadır. Bu harç, su ile karıştırılan toprağa kırıntı (saman vb.) katılması ile elde edilmektedir. Taşları birbirine bağlayan bu çamur harçların meydana getirdiği derzlere "gez" adı verilir. Yapı köşelerinde kullanılan daha düzgün ve büyük boyutlu taşlar ile kaba yonu örgü çerçevelenmekte ve duvar birleşimleri sağlanmaktadır.

Beden duvarlarında zemin kotundan itibaren sıklıkla yapılar göre değişen (yaklaşık 50-150 cm'de bir)

ahşap hatıllar kullanılmıştır. "köstek" adı verilen, 7 cm ile 10 cm arasında değişen boyutlarda daire veya kare kesitli bu hatıllar, yaklaşık 50-75 cm kalınlığındaki beden duvarının iç ve dış yüzeyine birer adet yerleştirilmekte ve birbirlerine hatıl boyunca tekrarlanan ince ahşaplarla tespit edilmektedir. Pencere ve kapı boşluklarına gelen kısımlarda yığma duvar, genel veya tekil "baskılık" adı verilen ahşap hatıllar ile desteklenmektedir (lev. 9: res. 23).

Kat döşemeleri, taşıyıcı kârgir duvarlardaki ahşap hatılların üzerine, yaklaşık 30 ile 60 cm aralıkla oturtulan ahşap kirişler tarafından taşınır. Daire kesitli kirişlere "direk", dikdörtgen veya kare kesitli kirişlere ise "çapa" adı verilir. Ahşap kirişler ardıc, kavak ve çam gibi dayanıklı ağaçlardan yapılır. Kirişlerin üzeri bazı yapılarda hasır veya kamış, bazı yapılarda ise "pardı" adı verilen ince ahşaplarla (odun yarması) kaplanır (lev. 12: res 47, 49). Bu malzemeler arasındaki küçük boşlukları kapatmak amacıyla üzerlerine "çam pürü", *keven* veya ardıc kabuğu serilir. Bunların üzeri "cirk" adı verilen kırıntılı beyaz topraktan yapılan, yaklaşık 5-10 cm kalınlığında bir çamur karışımıyla kaplanır. "Cirk" in üzerine ince bir tabaka kırmızı toprak serildikten sonra bu katmanlar "yuvak" adı verilen silindirik taş ile ezilir. Yerel yapı ustaları bu işlemi "cirk yuvulanması/ yuvaklanması" olarak tanımlar.

Toprak damın inşasında da aynı teknik uygulanmaktadır. Fakat toprağın sıkıştırma işlemi yağmur yağdıktan sonra toprak kurumaya başladığında "tavında" yapılmaktadır. Ayrıca "cirk" in üzerine kırmızı toprak, bunun üzerine de kaya tuzu serpilir, tuz eriyip toprağı sertleştirerek çatlamasını engeller (lev. 9: res. 24).

Toprak damın biçimlenmesinin önemli bir ögesi de yapı beden duvarlarının bitiminde saçak vazifesi gören "çeleni" dir (lev. 10: res. 28). Çeleni, yaklaşık 3 cm kalınlığında, 15-30 cm uzunluğundaki yassı taşların yapı çevresi boyunca yan yana dizilmesi ile oluşturulmaktadır. Yapının ana kütesinden yaklaşık 20-35 cm öne çıkarılan bu taş saçaklar özellikle beden duvarlarındaki derzleri yağmur etkisinden korumak amacıyla yapılmaktadır. Bu taşların imalatında kolay işlenebilen "say taşı" kullanılmaktadır.

Geleneksel Mut evlerinin iki katlı olanlarının bir bölümünde, "köşk" denilen kapalı çıkmalar (cumba) yer almaktadır (lev. 8: res. 18). Konsol mesafesi yaklaşık 75-150 cm olan çıkmalar, döşeme kirişlerinin yapı kütesinden dışarı çıkarılması ile taşınmaktadır. Çıkmaların, konsol çalışma mesafesine göre kirişler, eliböğünde, payanda, konsol veya zemine oturtulan dikmeler ile desteklenmektedir. Bu taşıyıcı sistem üzerine ahşap iskelet yapım tekniğinde kurgulanan cumbalar, ahşap malzeme ile kaplanmaktadır.

İlk örnekleri 19. yüzyıla tarihlenen bu yapıların Ermeni yapı ustaları tarafından inşa edildiği belirtilmektedir³. Bu yapım tekniğini uygulamaya devam

eden Türk yapı ustaları sayesinde Mut evleri özgün yapımların teknolojileri kullanılarak 20. yüzyılın ortalarına kadar inşa edilmeye devam etmiştir. Bu döneme ait çoğu yapının duvarlarına inşa tarihi ve usta adının bulunduğu bir taş konulması bu yapılara ilişkin tarihlendirme yapılmasını kolaylaştırmaktadır (lev. 13: res. 53).

SONUÇ

Mersin'in Mut ilçesinde 18-28 Ekim 2004 tarihleri arasında gerçekleştirilen alan çalışmasında, 6 kişilik bir ekip ile kentsel kültür varlıklarının yoğun olarak yer aldığı saptanan iki mahallede belgeleme yapılmıştır. Bu süre içinde 44 yapı adası ve 232 adet kentsel kültür varlığı olmak üzere toplam 276 adet envanter formu hazırlanmış, 42 adet kentsel kültür varlığının plan düzleminde mimari rölövesi alınmış ve bu tespitler 1952 adet dijital fotoğraf ile görsel olarak belgelenmiştir.

Kültür Bakanlığı Anıtlar Yüksek Kurulunun 12 Haziran 1982 tarih A-3626 sayılı kararı ile 5'i anıtsal yapı, 1'i doğal anıt (5 adet anıt ağaç birlikte tescil edilmiş) ayrıca 1'i otel, 15'i sivil mimarlık örneği olmak üzere 22 adet yapı tescillenmiştir. Ancak, dönem çalışmaları sırasında otelin ve 4 adet sivil mimarlık örneğinin artık mevcut olmadığı saptanmıştır. Ayrıca bu yapılardan 1'i otel, 3'ü sivil mimarlık örneği olmak üzere toplam 4 adet yapının tescil kararı kaldırılmıştır.

Belgeleme çalışmalarının tamamlandığı Kale ve Doğancı mahallelerinde geleneksel kent dokusu kısmen bozulmaya uğramış olmasına rağmen, özellikle konut yapılarının çoğunun korunması gerekli mimari miras özelliği taşıdığı ve nitelikli bir doku oluşturduğu görülmüştür.

Claudiopolis antik yerleşiminin üzerinde gelişmiş olması nedeniyle Mut'un geleneksel dokusunu oluşturan yapılar Antikçağ yapı kalıntıları üzerine inşa edilmiştir. Yapılan incelemelerde, altta yer alan bu dokunun bazı izlerinin antik yerleşimin üzerinde kurulan yeni yerleşime taşındığı görülmüştür.

Kale Mahallesi sınırları içinde bulunan burç kalıntısı (env. no: O30.B7.253) Mut Kalesinin sadece iç kale olmadığı onun çevresinde yer alan bir dış kalesinin de bulunduğunu göstermiştir.

Geleneksel konutların plan şemaları üzerine yapılan incelemede ana yaşam katının "iki göz bir aralık" tabir edilen ana plan tipinden türediği görülür. Bu şema Anadolu'da geleneksel konutlarda uygulanan iç sofalı tipin yöreye özgü bir yorumudur.

Mut geleneksel konutlarının cephe karakterini belirleyen unsurlar, kârgir beden duvarları ve örgü sistemi, doluluk boşluk oranları ve toprak dam üst örtünün yöreye özgü detaylarıdır. Günümüzde cephele- rin çoğu özgünlüklerini korumakla beraber, düz toprak damlar düzenli bakım ve onarımlarının zorluğu

nedeniyle yerlerini metal üst örtülü kırma ya da tek yöne eğimli çatılara bırakmıştır.

Yörede yerel malzemenin bol bulunması, geleneksel sistemde yapı inşa eden ustaların da bu geleneği devam ettirmeleri nedeniyle 1950'lerin ortalarına kadar geleneksel konutların inşası devam etmiştir.

İç ve dış göçlerle nüfus yapısı, buna bağlı olarak da geleneksel dokuda yaşayan kullanıcı profili değişikliğe uğrayan kentte, yeni kullanıcıların yaşam alışkanlıklarına bağlı olarak mekânlarda yaptıkları değişiklikler bu yapıların özgünlüklerini yitirmelerine neden olmaktadır. Ayrıca, planlama çalışmalarının kentleşme hızının gerisinde kalması da geleneksel dokudaki tahribatı hızlandırmaktadır.

ÖNERİLER

Mut Kentsel Mimarlık Envanteri 2004 yılı çalışmasında, Kale ve Doğancı mahallelerinin tamamı taranarak bu sınırlar içinde yer alan 276 adet yapı adası ve kültür varlığına ilişkin envanter formu hazırlanmıştır. Geleneksel dokunun yoğunluk gösterdiği Meydan Mahallesi ile diğer alanların taranmasına ise gelecek dönem devam edilecektir.

Geleneksel dokunun tamamı ile belgelenmesi, yerleşimde bütüncül bir koruma yaklaşımının gerçekleştirilebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle hızlı bir tahribat ve yok olma süreciyle karşı karşıya olan geleneksel konutlara ilişkin koruma uygulamalarının hayata geçirilebilmesine olanak tanıyan ayrıntılı proje çalışmalarının da en kısa zamanda tamamlanması gerekmektedir.

Antik yerleşime ait çok sayıda ve nitelikli yapı parçası yol kenarlarında, yapı bahçelerinde sergilenmektedir. Şu sıralarda varlıklarını tehdit eden ciddi bir unsur bulunmamakla beraber en kısa zamanda konunun uzmanları tarafından bir belgeleme çalışması yapılması ve kent içinde yapılacak bir müzede koruma altına alınarak sergilenmeleri yerinde olacaktır. Ayrıca konunun uzmanları tarafından bu kalıntıların nitelikleri, türleri ve konumlarına ilişkin yapılacak bir çalışma, Claudiopolis antik yerleşim formunun çözümlenmesinde de önemli veriler sağlayacaktır.

Mut'un iç kalesi ile burç kalıntısına (env. no: O30.B7.253) ilişkin daha kapsamlı ve teknolojik olanakların kullanılması ile (remote sensing) yapılacak çalışmalar kentin oluşumu ve gelişimine ilişkin birçok noktayı açıklığa kavuşacaktır.

Yerleşimin yakın çevresindeki kırsal alanda yer alan ve kentin tarihsel gelişiminin çözümlenebilmesi açısından da büyük önem taşıyan anıtsal nitelikli mimarlık örneklerinin belgeleme çalışmalarına devam edilmesi hedeflenmektedir. Birçoğu Antikçağ yapısı olan bu değerlerin konunun uzmanları tarafından da değerlendirilmesi yerinde olacaktır. ☺

NOTLAR

1. Çalışmada, kent ve sosyal yaşama ilişkin sözlü veriler Doğan Altay ve Orhan Kurtalan'dan, yerleşimin eski fotoğrafları Murat Sözeri ve Orhan Kurtalan'dan, haritalar Mut Belediyesi Fen İşleri Müdürü Mahir Özcan ve Mut Meslek Yüksekokul Müdür Yardımcısı Harita Mühendisi Kasım Pınar'dan, konutlara ilişkin veriler Nadir İncel ve Mustafa Ayhan'dan (Koç Mustafa) sağlanmıştır.
2. Sicili Osmanî belgelerine göre; Sun'ullah Paşa H 1135 (1722) yılında İçel Mutasarrıflı olmuş ve üç sene

sonra ölmüştür (Konyalı 1967: 750).

3. Yerel araştırmacı Doğan Atlay, 20. yüzyıl başlarında kentte yaşayan Türklerin, tarım ve hayvancılıkla, Rumların ticaretle, Ermenilerin ise ustalık gerektiren el işlerinde faaliyet gösterdiklerini anlatmıştır. Atlay, Rum ve Ermenilere ait evlerin Mut Kalesinin güneyinde yer aldığını, genelde ermeni ustalar tarafından yapılan evlerin konumlanma dışında, plan şeması, bezemeleri vb. gibi özelliklerinde bir farklılık bulunmadığını söylemiştir.

KAYNAKÇA

ALTAY, Neşri

1976 *Mut Tarihi*. (Mut Belediyesi Kültür Yayınları 2). Karaman: Doğu Basımevi.

AREL, Mehlika

1962 "Mut'taki Karamanoğulları Devri Eserleri", *Vakıflar Dergisi* 5: 241-258. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.

BAŞAL, Şinasi

1993 *Antik Silifke ve Çevresi*. (İçel Sanat Kulübü Yayınları 2). Mersin: Gözde Ofset.

BAZIN, Marcel

1994 "Orta Toros Yörüklerinden Sarıkeçili Aşireti", çev. Hamdi Kara. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 3: 141-161. Ankara: Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi.

ÇIPLAK, Mustafa Necati

1968 *İçel Tarihi: Tarihi-Turistik Zenginlikleriyle*. Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası.

DAVIS, E. Jack

1879 *Life in Asiatic Turkey: A Journal of Travel in Cilicia (Pedias and Tarchea) Isauria and part of Lycaonia and Cappadocia*. London: Edwards Stanford.

DEMİRTAŞ, Ali

1993 *İçel İli Yakın Çevre İncelemeleri*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı

Evliya Çelebi

1935 *Seyahatname IX*. İstanbul: Maarif Vekaleti.

İçel Valiliği

1973 *İçel İli Yıllığı*. İçel.

1988 *Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılında İçel*. İçel.

İZBİRAK, Reşat

1972 *Türkiye I*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1967 *Abideleri ve Yazıtları ile Karaman Tarihi; Ermenek ve Mut Abideleri*. İstanbul: Baha Matbaası.

KURT, Mehmet

2003 *Tarih Boyunca Mut*. Ankara: Murat Kitapevi.

ÖZMEN, Ünsal

1970 *Kent Kent Türkiye: İçel*. Ankara: Pamukbank Kültür Yayınları.

RAMSAY, M. William

1960 *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. çev. Mihri Pektaş. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

RUGE, Wilhelm

1899 *Claudiopolis III: 2*.

SARAÇOĞLU, Hüseyin

1989 *Akdeniz Bölgesi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

SAYAR, M. Hamdi

1999 "Antik Kilikya'da Şehirleşme", *XII. Türk Tarih Kurumu Kongresi. 12-16 Eylül 1994 Ankara. Kongreye Sunulan Bildiriler 1*: 193-216. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

TEXIER, Charles

1862 *Description de l'Asie Mineure*. editörler: L'Institut de France. Paris: Didot Frères.

UĞUR, Sait

1945 *İçel Tarihi*. Mersin: Yeni Mersin Matbaası.

UMAR, Bilge

1993 *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*. İstanbul: İnkilâp Kitabevi.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı

1983 *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. 4. baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

1988 *Osmanlı Tarihi*, cilt I. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

ZOROĞLU, Levent

1993 "Göksu Kültürleri", *Atlas 8*: 80-82. İstanbul: Hürriyet Ofset.

Ansiklopediler

"İçel", *Yurt Ansiklopedisi*, cilt 5. 1982: 3635-3659. İstanbul: Anadolu Yayıncılık.

"Karamanoğulları", *İslam Ansiklopedisi*, cilt VI. 1967: 316. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.

"Mut" *Ana Britannica Ansiklopedisi* cilt 16. 1989: 331, İstanbul: Ana Yayıncılık.

Web sitesi

<http://www.mersin.gov.tr> (Mersin Valiliği web sitesi)

<http://www.mut.bel.tr> (Mut Belediyesi web sitesi)

EK 1: MUT (MERSİN) KENTSEL MİMARLIK ENVANTER LİSTESİ 2004

TÜBA env. no.	KB env. no.	Yapı türü/ adı	Mahalle	Ada	Parsel
030.B7.8	-	yapı adası	Doğancı	30	
030.B7.9	-	konut	Doğancı	30	1
030.B7.11	-	yapı adası	Doğancı	33	
030.B7.12	-	konut	Doğancı	33	1
030.B7.13	-	konut	Doğancı	33	10-15
030.B7.14	-	konut	Doğancı	33	13
030.B7.15	-	yapı adası	Doğancı	34	
030.B7.16	-	konut -ticaret	Doğancı	34	4
030.B7.17	-	konut	Doğancı	34	6/A
030.B7.18	-	konut	Doğancı	34	6/B
030.B7.19	-	yapı adası	Kale Doğancı	35	
030.B7.20	-	konut	Kale	35	3
030.B7.21	11	konut	Doğancı	35	4
030.B7.22	-	konut	Doğancı	35	6
030.B7.23	-	konut	Doğancı	35	9/A
030.B7.24	-	konut	Doğancı	35	9/B
030.B7.25	-	konut	Doğancı	35	11
030.B7.26	-	konut	Doğancı	35	14
030.B7.27	-	konut	Doğancı	35	18
030.B7.28	-	konut	Doğancı	35	19
030.B7.29	-	konut	Doğancı	35	20
030.B7.30	-	konut	Doğancı	35	21
030.B7.31	-	konut	Doğancı	35	22/A
030.B7.32	-	konut	Doğancı	35	22/B
030.B7.33	12	konut	Kale	35	47/A
030.B7.34	-	ticaret	Doğancı	35	47/B
030.B7.35	-	yapı adası	Doğancı	40	
030.B7.36	-	konut	Doğancı	40	12
030.B7.37	-	yapı adası	Doğancı	41	
030.B7.38	-	konut	Doğancı	41	2
030.B7.39	-	konut	Doğancı	41	7
030.B7.40	-	yapı adası	Doğancı	43	
030.B7.41	-	konut	Doğancı	43	11
030.B7.42	-	konut	Doğancı	43	12
030.B7.43	10	konut	Doğancı	43	16
030.B7.44	-	konut	Doğancı	43	20/A
030.B7.45	-	konut	Doğancı	43	20/B
030.B7.46	-	konut	Doğancı	43	40
030.B7.47	-	konut	Doğancı	43	42
030.B7.48	-	konut	Doğancı	43	43
030.B7.49	-	yapı adası	Doğancı	44	
030.B7.50	-	konut	Doğancı	44	1
030.B7.51	-	konut	Doğancı	44	2
030.B7.52	-	konut	Doğancı	44	3
030.B7.53	-	konut	Doğancı	44	9
030.B7.54	-	konut	Doğancı	44	14
030.B7.55	-	konut	Doğancı	44	15
030.B7.56	-	konut	Doğancı	44	17
030.B7.57	-	konut	Doğancı	44	20
030.B7.58	-	konut	Doğancı	44	22
030.B7.59	-	konut	Doğancı	44	25
030.B7.60	-	konut	Doğancı	44	26/A
030.B7.61	-	konut	Doğancı	44	26/B
030.B7.62	-	konut	Doğancı	44	26/C
030.B7.63	-	yapı adası	Doğancı	45	
030.B7.64	-	konut	Doğancı	45	1/A
030.B7.65	-	konut	Doğancı	45	1/B

TÜBA env. no.	KB env. no.	Yapı türü/ adı	Mahalle	Ada	Parsel
030.B7.66	-	konut	Doğancı	45	2
030.B7.67	-	konut	Doğancı	45	4
030.B7.68	-	konut	Doğancı	45	9
030.B7.69	-	yapı adası	Doğancı	61	
030.B7.70	-	konut	Doğancı	61	1
030.B7.71	-	konut	Doğancı	61	4
030.B7.72	-	konut	Doğancı	61	9
030.B7.73	-	konut	Doğancı	61	13
030.B7.74	-	konut	Doğancı	61	16
030.B7.75	-	yapı adası	Doğancı	62	
030.B7.76	-	konut	Doğancı	62	11
030.B7.77	-	konut	Doğancı	62	12
030.B7.78	-	konut	Doğancı	62	14
030.B7.79	-	konut	Doğancı	62	15
030.B7.80	-	konut	Doğancı	62	16/A
030.B7.81	-	konut	Doğancı	62	16/B
030.B7.82	-	konut	Doğancı	62	16/C
030.B7.83	-	konut	Doğancı	62	16/D
030.B7.84	-	konut	Doğancı	62	20
030.B7.85	-	konut	Doğancı	62	26
030.B7.86	-	yapı adası	Kale	65	
030.B7.87	3	La'al Paşa Cami	Kale	65	1/A
030.B7.88	4	kümbet (büyük)	Kale	65	1/B
030.B7.89	5	kümbet (küçük)	Kale	65	1/C
030.B7.90	-	yapı adası	Kale	66	
030.B7.91	6	Mut Kalesi	Kale	66	1/A
030.B7.92	-	okul	Kale	66	1/B
030.B7.93	1	ağaç	Kale	66	2
030.B7.94	1	ağaç	Kale	66	2
030.B7.95	1	ağaç	Kale	66	2
030.B7.96	1	ağaç	Kale	66	2
030.B7.97	1	ağaç	Kale	66	2
030.B7.98	-	konut	Kale	66	23
030.B7.99	-	konut	Kale	66	25
030.B7.100	-	konut	Kale	66	27
030.B7.101	-	konut	Kale	66	28
030.B7.102	-	konut	Kale	66	29
030.B7.103	-	konut	Kale	66	46
030.B7.104	-	konut	Kale	66	47
030.B7.105	-	konut	Kale	66	49
030.B7.106	-	konut	Kale	66	50
030.B7.107	-	konut	Kale	66	51
030.B7.108	-	konut	Kale	66	52
030.B7.109	-	yapı adası	Kale	68	
030.B7.110	-	konut	Kale	68	7
030.B7.111	-	konut	Kale	68	11
030.B7.112	7	ticaret	Kale	68	14/A
030.B7.113	-	ağaç	Kale	68	14/A
030.B7.114	-	konut	Kale	68	14/B
030.B7.115	-	ticaret	Kale	68	15
030.B7.116	-	ticaret	Kale	68	18
030.B7.117	-	ticaret	Kale	68	19
030.B7.118	-	konut	Kale	68	39
030.B7.119	-	yapı adası	Doğancı	70	
030.B7.120	-	ticaret	Doğancı	70	4
030.B7.121	-	konut	Doğancı	70	8
030.B7.122	-	ticaret	Doğancı	70	13
030.B7.123	-	yapı adası	Kale	72	

TÜBA env. no.	KB env. no.	Yapı türü/ adı	Mahalle	Ada	Parsel
030.B7.124	-	ticaret	Kale	72	1
030.B7.125	-	ticaret	Kale	72	2
030.B7.126	-	ticaret	Kale	72	3
030.B7.127	-	yapı adası	Kale	73	
030.B7.128	-	ticaret	Kale	73	3
030.B7.129	-	ticaret	Kale	73	10
030.B7.130	-	ticaret	Kale	73	12
030.B7.131	-	ticaret	Kale	73	13
030.B7.132	-	ticaret	Kale	73	14
030.B7.133	-	yapı adası	Kale	74	
030.B7.134	-	konut	Kale	74	1
030.B7.135	-	konut	Kale	74	13
030.B7.136	-	konut - ticaret	Kale	74	14
030.B7.137	-	konut	Kale	74	18
030.B7.138	-	yapı adası	Kale	75	
030.B7.139	-	ticaret	Kale	75	3
030.B7.140	-	ticaret	Kale	75	6
030.B7.141	-	ticaret	Kale	75	9
030.B7.142	-	ticaret	Kale	75	14- 2
030.B7.143	-	ticaret	Kale	75	15- 8
030.B7.144	-	yapı adası	Kale	76	
030.B7.145	-	konut	Kale	76	2
030.B7.146	-	konut - ticaret	Kale	76	8 - 9 10
030.B7.147	-	ticaret	Kale	76	10- 11
030.B7.148	-	ticaret	Kale	76	16
030.B7.149	-	ticaret	Kale	76	20
030.B7.150	-	konut	Kale	76	21
030.B7.151	-	konut	Kale	76	22
030.B7.152	-	konut	Kale	76	24
030.B7.153	-	konut	Kale	76	26
030.B7.154	-	konut	Kale	76	29
030.B7.155	-	konut	Kale	76	28
030.B7.156	-	yapı adası	Kale	77	
030.B7.157	-	ticaret	Kale	77	1
030.B7.158	-	ticaret	Kale	77	2
030.B7.159	-	ticaret	Kale	77	3
030.B7.160	-	ticaret	Kale	77	4
030.B7.161	-	ticaret	Kale	77	7/A
030.B7.162	-	ticaret	Kale	77	7/B
030.B7.163	-	ticaret	Kale	77	7/C
030.B7.164	-	yapı adası	Kale	78	
030.B7.165	-	konut - ticaret	Kale	78	5
030.B7.166	-	yapı adası	Doğancı	80	
030.B7.167	-	konut - ticaret	Doğancı	80	2
030.B7.168	-	yapı adası	Kale	82	
030.B7.169	-	ticaret	Kale	82	1
030.B7.170	-	ticaret	Kale	82	2
030.B7.171	-	ticaret	Kale	82	3
030.B7.172	-	konut	Kale	82	6
030.B7.173	-	konut - ticaret	Kale	82	16
030.B7.174	-	yapı adası	Kale	85	
030.B7.175	-	konut	Kale	85	2
030.B7.176	-	konut	Kale	85	6
030.B7.177	-	konut	Kale	85	7
030.B7.178	-	yapı adası	Kale	86	
030.B7.179	-	konut	Kale	86	1
030.B7.180	-	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	Kale	86	1

TÜBA env. no.	KB env. no.	Yapı türü/ adı	Mahalle	Ada	Parsel
030.B7.181	-	konut	Kale	86	7
030.B7.182	-	yapı adası	Kale	87	
030.B7.183	-	konut	Kale	87	4
030.B7.184	-	konut	Kale	87	5
030.B7.185	-	konut	Kale	87	6
030.B7.186	-	konut	Kale	87	9
030.B7.187	-	konut	Kale	87	13
030.B7.188	-	yapı adası	Kale	88	
030.B7.189	-	konut	Kale	88	3-4
030.B7.190	-	konut - ticaret	Kale	88	7
030.B7.191	-	konut	Kale	88	9
030.B7.192	-	konut - ticaret	Kale	88	13
030.B7.193	-	konut	Kale	88	16
030.B7.194	-	konut	Kale	88	18
030.B7.195	-	yapı adası	Kale	89	
030.B7.196	-	konut	Kale	89	2
030.B7.197	-	konut	Kale	89	3
030.B7.198	-	konut	Kale	89	5
030.B7.199	-	konut	Kale	89	6
030.B7.200	-	konut	Kale	89	6
030.B7.201	-	konut	Kale	89	7
030.B7.202	-	konut	Kale	89	8
030.B7.203	-	yapı adası	Kale	89A	
030.B7.204	-	konut	Kale	89A	1
030.B7.205	-	konut	Kale	89A	9
030.B7.206	-	konut	Kale	89A	10
030.B7.207	-	konut	Kale	89A	11
030.B7.208	-	konut	Kale	89A	15
030.B7.209	-	konut	Kale	89A	17
030.B7.210	-	yapı adası	Kale	90	
030.B7.211	-	konut	Kale	90	3
030.B7.212	-	konut	Kale	90	5
030.B7.213	-	konut	Kale	90	7
030.B7.214	-	konut	Kale	90	1012
030.B7.215	-	konut	Kale	90	14
030.B7.216	-	konut	Kale	90	15
030.B7.217	-	konut	Kale	90	16
030.B7.218	-	yapı adası	Doğancı	94	
030.B7.219	-	konut	Doğancı	94	4/A
030.B7.220	-	konut	Doğancı	94	4/B
030.B7.221	-	konut	Doğancı	94	6
030.B7.222	-	konut	Doğancı	94	7
030.B7.223	-	konut	Doğancı	94	10
030.B7.224	-	konut	Doğancı	94	30
030.B7.225	-	konut	Doğancı	94	31
030.B7.226	-	konut	Doğancı	94	32
030.B7.227	-	konut	Doğancı	94	33
030.B7.228	-	konut	Doğancı	94	36
030.B7.229	-	konut	Doğancı	94	40
030.B7.230	-	konut	Doğancı	94	46
030.B7.231	-	konut	Doğancı	94	51
030.B7.232	-	konut	Doğancı	94	66
030.B7.233	-	yapı adası	Kale	96	
030.B7.234	-	konut	Kale	96	5
030.B7.235	-	konut	Kale	96	6
030.B7.236	-	konut	Kale	96	7
030.B7.237	-	konut	Kale	96	8
030.B7.238	-	konut	Kale	96	9
030.B7.239	-	konut	Kale	96	10

TÜBA env. no.	KB env. no.	Yapı türü/ adı	Mahalle	Ada	Parsel
030.B7.240	-	konut	Kale	96	11
030.B7.241	-	konut	Kale	96	12
030.B7.242	-	konut	Kale	96	13
030.B7.243	-	konut	Kale	96	18
030.B7.244	-	konut	Kale	96	19
030.B7.245	-	konut	Kale	96	20
030.B7.252	-	yapı adası	Kale	205	
030.B7.253	-	kale kalıntısı	Kale	205	2
030.B7.310	-	yapı adası	Meydan	298	
030.B7.311	-	konut	Meydan	298	3/A
030.B7.312	-	konut	Meydan	298	3/B
030.B7.314	-	konut	Meydan	298	6
030.B7.337	-	yapı adası	Meydan	303	
030.B7.340	18	konut	Meydan	303	11
030.B7.373	-	yapı adası	Meydan	346	
030.B7.375	-	konut	Meydan	346	5
030.B7.418	-	yapı adası	Kale	449	
				450	
030.B7.419	-	konut	Kale	449	4
				450	
030.B7.420	-	konut	Kale	449	4
				450	
030.B7.421	-	konut	Kale	449	5
				450	
030.B7.422	-	yapı adası	Kale	451	
030.B7.423	9	konut	Kale	451	1
030.B7.424	-	sinema	Kale	451	2
030.B7.425	-	konut	Kale	451	13
030.B7.426	-	yapı adası	Kale	452	
030.B7.427	-	konut	Kale	452	17
030.B7.437	-	yapı adası	Kale	533	
030.B7.438	-	konut	Kale	533	9
030.B7.439	-	konut	Kale	533	10
030.B7.440	-	konut	Kale	533	11
030.B7.449	-	yapı adası	Meydan	558	
030.B7.450	-	Mut Deresi	Meydan	558	1
030.B7.451	14	Taş Köprü	Meydan	558	2
030.B7.464	-	yapı adası	Doğancı Kale	579	
030.B7.465	8	konut	Doğancı	579	11
030.B7.466	-	konut	Kale	579	13/A
030.B7.467	-	konut	Kale	579	13/B
030.B7.468	-	konut	Kale	579	28/A
030.B7.469	-	konut	Kale	579	28/B
030.B7.470	-	Konut	Kale	579	29/A
030.B7.471	-	Ticaret	Kale	579	29/B
030.B7.472	-	Ticaret	Kale	579	29/C
030.B7.473	-	yapı adası	Doğancı	729	
030.B7.474	-	konut	Doğancı	729	1/A
030.B7.475	-	konut	Doğancı	729	1/B

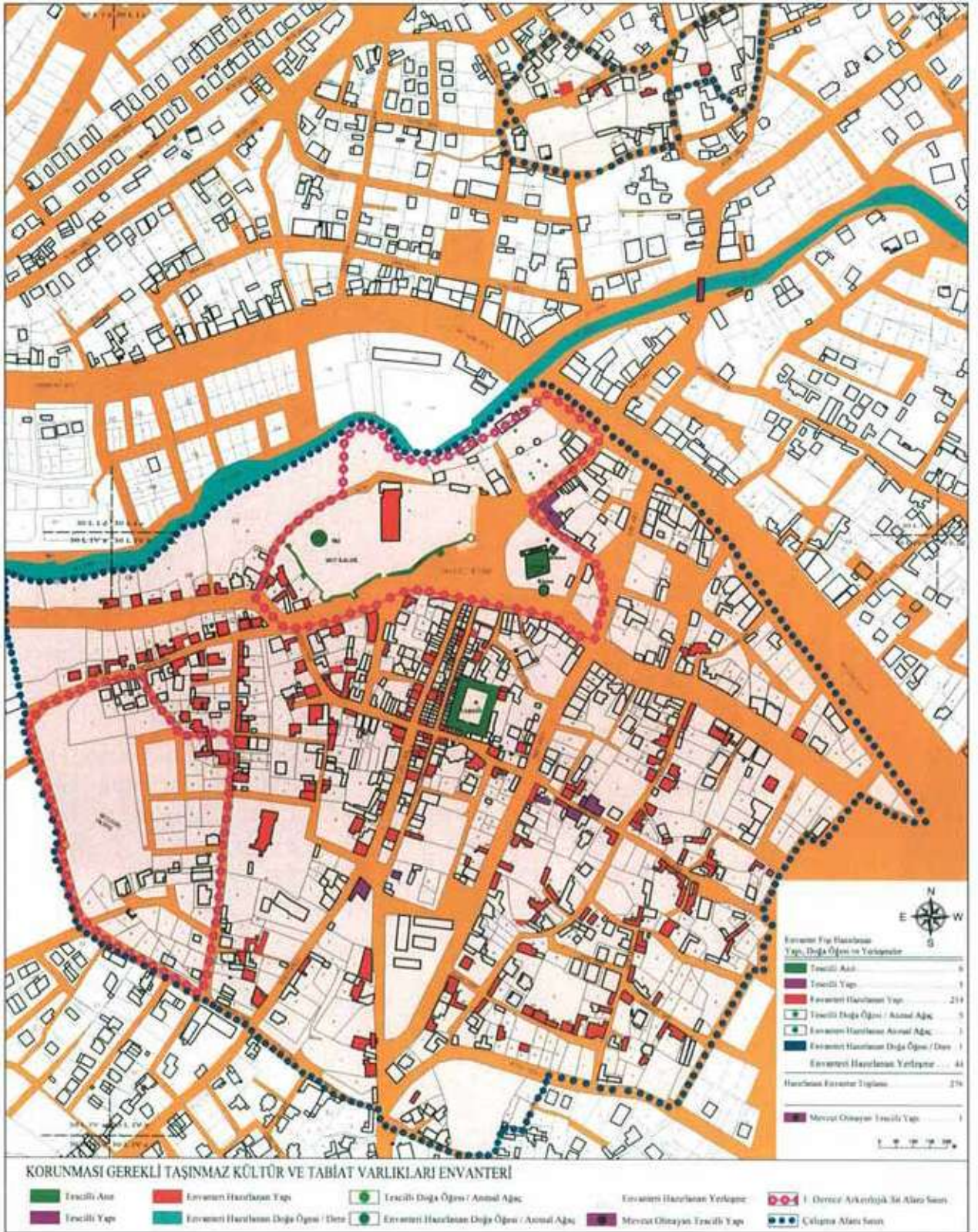
Mut Kent Merkezindeki Roma Devri (Claudiopolis) Kalıntıları

TÜBA env. no.	KB env. no.	Yapı türü/ adı	Mahalle	Ada	Parsel
-	-	amfiteyatrosu	Kale	81	1
-	-	lahit	Kale	85	6
-	-	lahit Kapağı	Kale	130	1

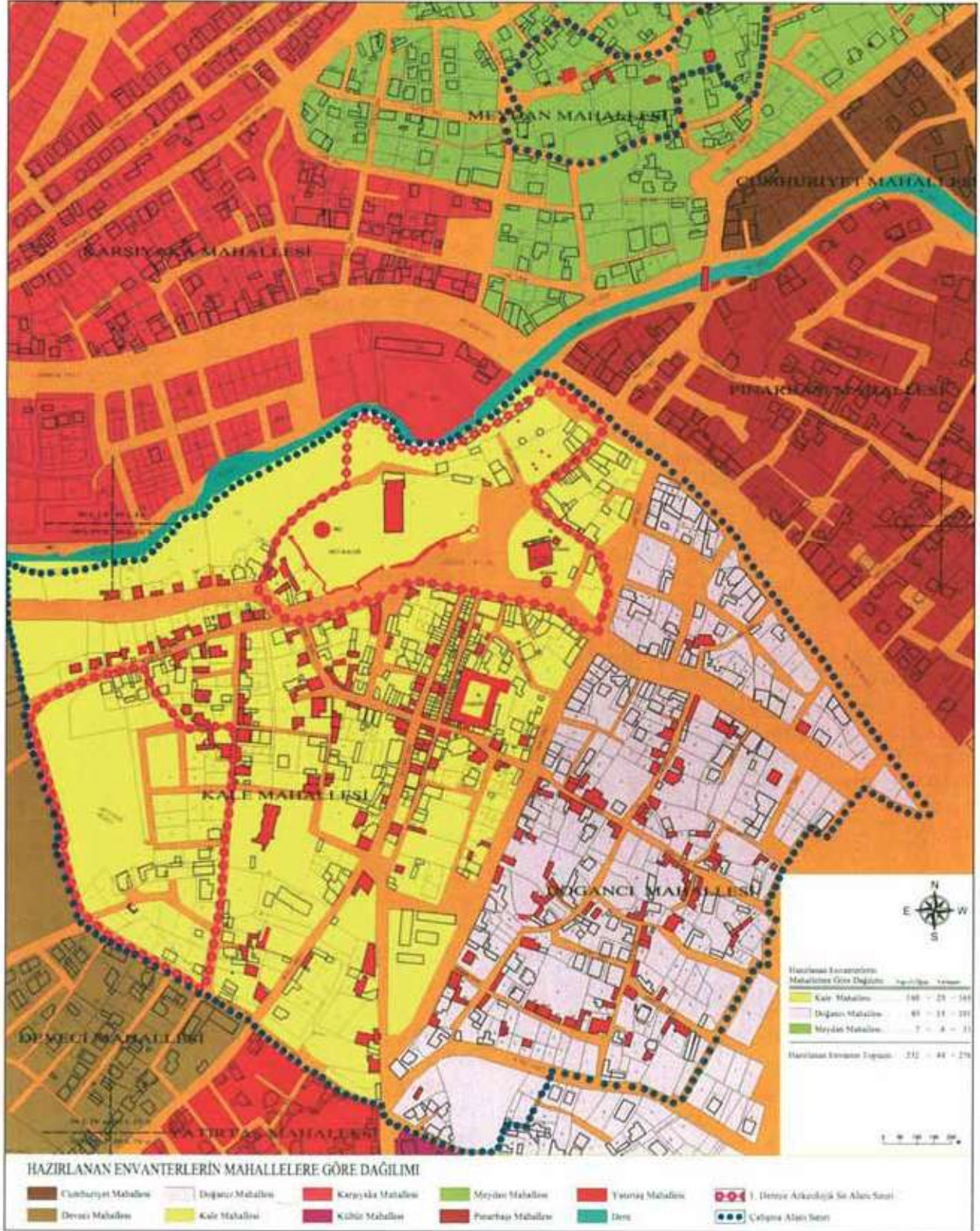
Mut'un Yakın Çevresindeki Korunması Gerekli Kültürel Değerler

TÜBA env. no.	KB env. no.	Yapı türü/ adı	Mahalle	Ada	Parsel
		Mavga Kalesi			
		Söğütözü Köprüsü			
		Corospissos kenti ve Bizans kilisesi			
		Sertavul Hanı			
		Kozak Hanı			
		Apadnos Manastırı			
		Dağ Camii			
		Yerköprü doğal su tüneli ve şelalesi			

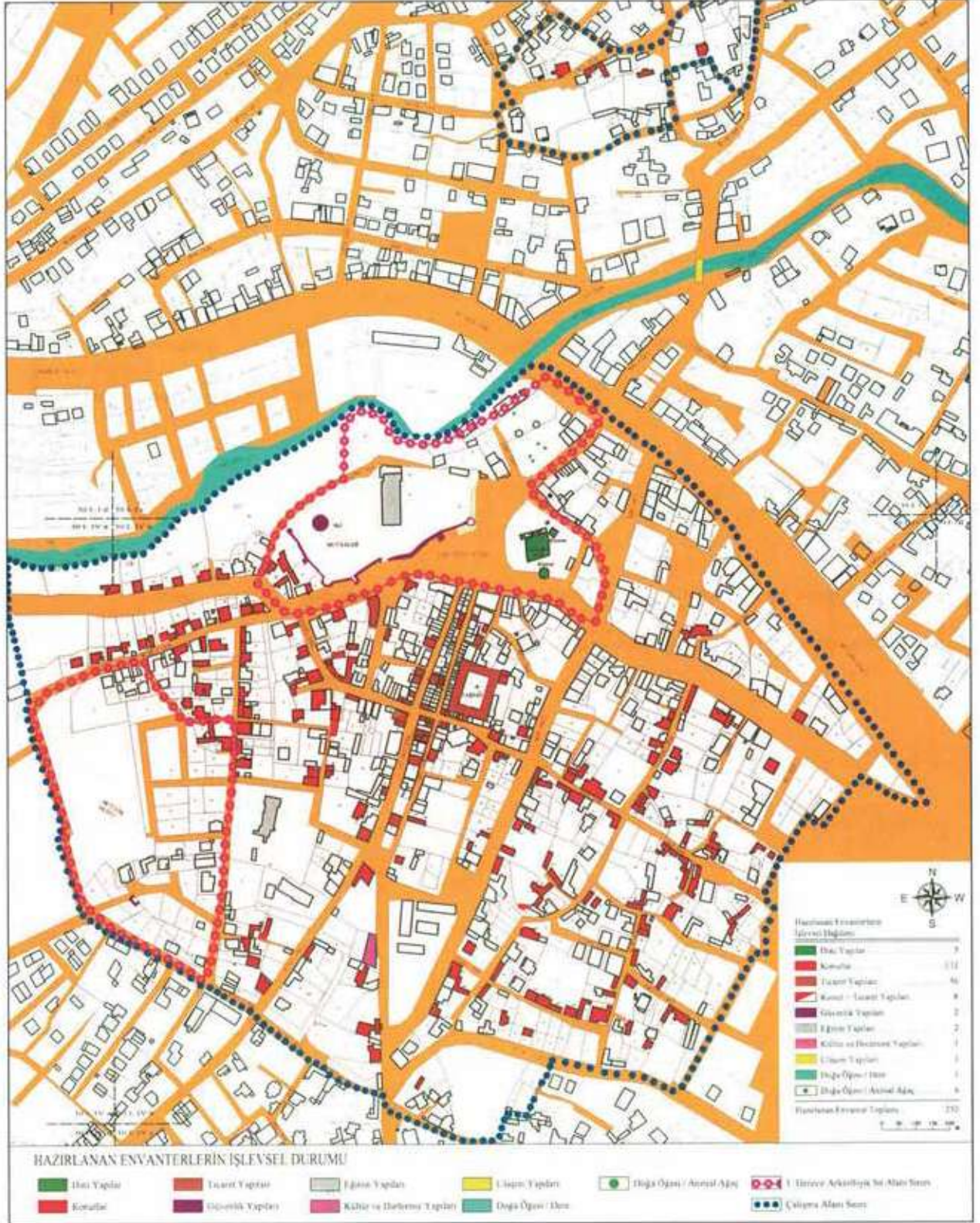

Şek. 1. Mut ilçesinde Kültür Bakanlığı Anıtlar Yüksek Kurulunun 12 Haziran 1982 tarih ve A-3626 sayılı kararına uygun olarak tescillenmiş olan ve TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında 2004 yılında envanteri yapılan kentsel kültür varlıklarının vaziyet planı.

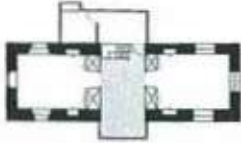
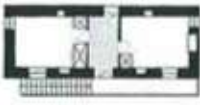

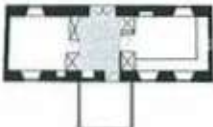
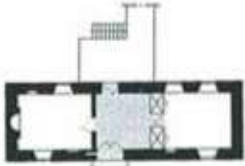
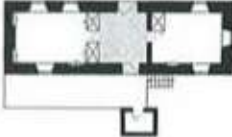
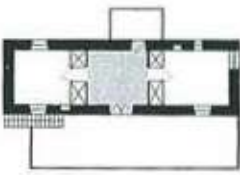

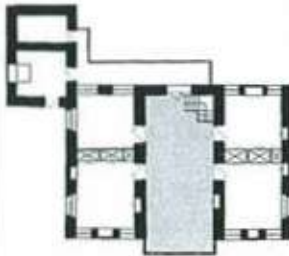
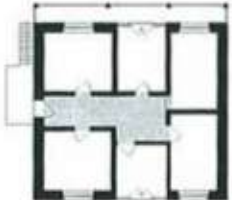

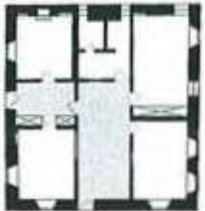

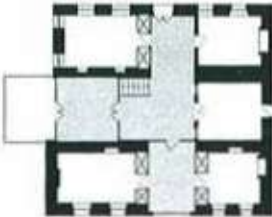

Şek. 2. Mut ilçesinde Kültür Bakanlığı Anıtlar Yüksek Kurulunun 12 Haziran 1982 tarih ve A-3626 sayılı kararına uygun olarak tescillenmiş olan ve TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında 2004 yılında envanteri yapılan kentsel kültür varlıklarının mahallelere göre dağılımı.

Şek. 3. Mut ilçesinde Kültür Bakanlığı Anıtlar Yüksek Kurulunun 12 Haziran 1982 tarih ve A-3626 sayılı kararına uygun olarak tescillenmiş olan ve TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında 2004 yılında envanteri yapılan kentsel kültür varlıklarının işlevsellik durumu.

Levha 4

			
Envanter no: O30.B7.20	Envanter no: O30.B7.206	Envanter no: O30.B7.33	Envanter no: O30.B7.60
			
Envanter no: O30.B7.55	Envanter no: O30.B7.222	Envanter no: O30.B7.187	Envanter no: O30.B7.207
			
Envanter no: O30.B7.204	Envanter no: O30.B7.71	Envanter no: O30.B7.199	Envanter no: O30.B7.23
			
Envanter no: O30.B7.419	Envanter no: O30.B7.185	Envanter no: O30.B7.21	Envanter no: O30.B7.167
			
Envanter no: O30.B7.201	Envanter no: O30.B7.186	Envanter no: O30.B7.439	Envanter no: O30.B7.375

Şek. 4. Mut geleneksel konutlarında esas yaşam katı plan oluşumları.

ORHAN KURTULAN ÖZEL ARŞİVİ

Res. 1. 1940'lı yıllarda Mut Kalesinden La'al Paşa Camii (env. no: O30.B7.87) ve kent dokusunun genel görünümü.

MUT BELEDİYESİ ARŞİVİ

Res. 2. 20. yüzyıl ortalarında, La'al Paşa Camii (env. no: O30.B7.87).

ZEYNEP ARLI ÖZEL ARŞİVİ

Res. 3. 1940'lı yıllarda çarşı sokakları, dükkanlar ve bir parti mitingi.

Res. 4. Mut Kalesinin en yüksek noktasında bulunan dolayısıyla gözetleme kulesi işlevi gören Dizdar Kulesinin (env. no: O30.B7.91) içerden ayrıntısı.

Res. 5. Mut Kalesinin (env. no: O30.B7.91) günümüze ulaşan 4 burcundan biri Dizdar Kulesi.

Res. 6. Mut'ta yerleşimin çekirdeğini oluşturan ve ilk inşasının Hititler dönemine kadar uzandığı söylenen Mut Kalesi (env. no: O30.B7.91).

Levha 6

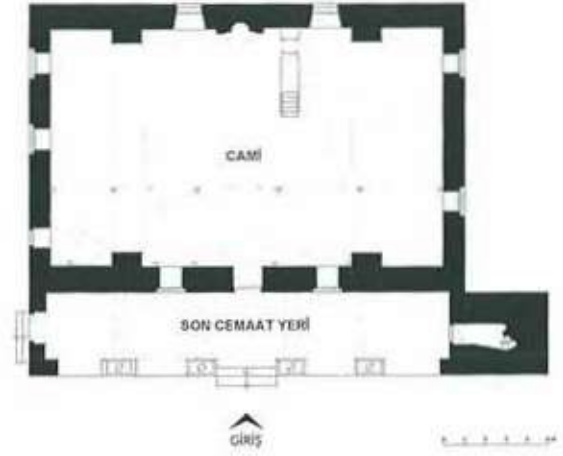
Res. 7. La'al Paşa Camii (env. no: O30.B7.87), Karamanoğlu İbrahim Bey'in emirlerinden La'al Paşa tarafından H 847 (1444) yılında yaptırılmıştır.

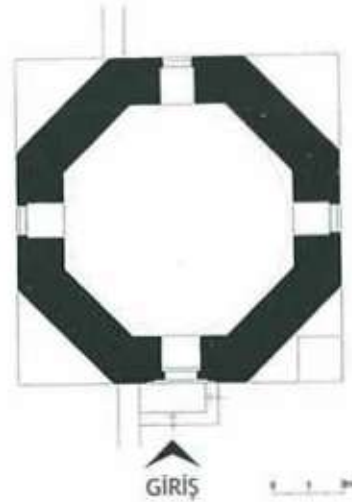
Res. 8. La'al Paşa Camii'nin güney yönünde yer alan büyük kümbetin (env. no: O30.B7.88) sekizgen planlı gövdesi konik bir külahla örtülüdür.

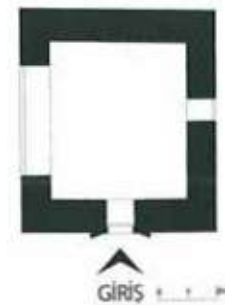
Res. 9. La'al Paşa Camii'nin doğu yönünde yer alan küçük kümbet (env. no: O30.B7.89).

Şek. 5. 17.8x20.9 m boyutlarında kare planlı ve tek kubbeli olan La'al Paşa Camii'nin (env. no: O30.B7.87) son cemaat yeri dört sütun tarafından taşınan beş kubbe ile örtülüdür.

Şek. 6. 9.25x9.25 m boyutunda kare formulu bir kaide üzerinde yükselen kümbetin (env. no: O30.B7.88) ana mekânı sekizgen planlıdır.

Şek. 7. Kümbetin (env. no: O30.B7.89) 6.65x6.65 m boyutundaki kare planlı gövdesi sekizgen formulu külahla örtülmektedir.

Res. 10. Kale Mahallesi'nde bulunan burç kalıntısı (env. no: O30.B7.253) Mut Kalesinin (env. no: O30.B7.91) günümüze ulaşamayan dış kalesine ait olduğu biliniyor.

Res. 11. Altı burcu olduğu bilinen dış kalenin yalnızca bir burcu (env. no: O30.B7.253) günümüze kadar gelebilmiş.

Res. 12. Taş Hanın (env. no: O30.B7.112) güney cephesinde, ana kütlede öne çıkartılmış taç kapı karakterindeki giriş kapısı bulunmaktadır.

Res. 13. Taş Hanın (env. no: O30.B7.112) özgün plan şemasına göre 39 odası vardır. 30.5x20.0 m boyutundaki avluyu, sivri kemerli ve tonoz örtülü bir revak kuşatmaktadır.

Res. 14. Taş Hanın (env. no: O30.B7.112), revak modülü.

Res. 15. Karamanoğulları dönemine tarihlenen Taş Köprü (env. no: O30.B7.451) Mut Deresi üzerindedir.

Levha 8

Res. 16. Kale Mahallesi Baykuş Sokak, kuzeyden güneye bakış.

Res. 17. Kale Mahallesi Baykuş Sokak, güneyden kuzeye bakış.

Res. 18. Kale Mahallesi, Devenci Caddesinden yer alan ahşap çıkmalı kârgir bir yapı (env. no: O30.B7.427).

Res. 19. Doğancı Mahallesi, Gürbüz Sokak genel görünümü.

Res. 20. Doğancı Mahallesi, Erden Sokak. Genelde parselin yola bakan yüzünde konumlanmış yapıların ahşap çıkmaları yol-yapı ilişkisini arttırmıştır.

Res. 21. Doğancı Mahallesi, Erden Sokakta, bahçe içinde yer alan az sayıda konuta bir örnek.

Res. 22. Geleneksel konut dokusu Mut Kalesinden başlayarak gelişmiştir. Genelde tek ya da iki katlı yapılar taş malzeme ile yığma kargir sistemde inşa edilmişlerdir (env. no: O30.B7.189).

Res. 23. Beden duvarlarında, yaklaşık 50-150 cm'de bir ahşap hatıl kullanılmıştır. Harap bir yapıda (env. no: O30.B7.73) görülebilen, "köstek" adı verilen bu hatıllar, duvarın iç ve dış yüzeyine birer adet yerleştirilir ve birbirlerine hatıl boyunca tekrarlanan ince ahşaplarla tespit edilir.

Res. 24. Beden duvarlarının kaba yonu taş malzeme ile yığma kargir yapım tekniğinde inşa edildiği bir konut örneği (env. no: O30.B7.21).

Res. 25. Depo, mutfak, banyo, hela gibi hacimleri evin dışında bağımsız bir birim olarak inşa edilen ve dış köprü ile ana yapıya bağlanan bir konut örneği (env. no: O30.B7.185).

Res. 26. Evin (env. no: O30.B7.185) dışında bağımsız bir birim olarak inşa edilen ve alt katı hela, depo olarak kullanılan yapı.

Res. 27. Ana yapı (env. no: O30.B7.185) ile bağlantıyı sağlayan ahşap köprü.

Levha 10

Res. 28. Bir konutun (env. no: O30.B7.43) bahçe duvarından ayrıntı. Bahçe duvarlarının saçak vazifesi gören ve "çeleni" adı verilen bitiminde, "say taşı" adı verilen, yaklaşık 3 cm kalınlığında, 15-30 cm uzunluğundaki yassı taşların kullanılmıştır.

Res. 29. Bir konutun (env. no: O30.B7.150) bahçe duvarı, ahşap kapı ve bacası ayrıntısı. Düz toprak damlar düzenli bakım ve onarımlarının zorluğu nedeniyle yerlerini metal üst örtülü kırma ya da tek yöne eğimli çatılara bırakmıştır.

Res. 30. Özgün bir duvar örgüsü ayrıntısı.

Res. 31. Doğancı Mahallesi'nde bulunan bir konutun (env. no: O30.B7.43) kesik koni formulu özgün bacası.

Res. 32: Doğancı Mahallesi'nde bulunan bir konutun (env. no: O30.B7.24) bezemeli ahşap sokak kapısı.

Res. 33. Bir yapının bir kısmı yıkılınca duvar üzerinde kalan özgün oda kapısı.

Res. 34. (yanda) Kale Mahallesi'nde bir konutun (env. no: O30.B7.189) çok az sayıda örneği kalmış olan geçmeli ahşap pencere parmaklığı.

Res. 36. Bir konutun (env. no: O30.B7.66) bezemeli ahşap sokak kapısından bezeme ayrıntısı.

Res. 35. Bir konutun (env. no: O30.B7.468) ahşap pencere kapağı.

Res. 37. Duvar boyunca uzanan ahşap dolaplar.
(O30.B7.21 envanter numaralı konut.)

Res. Odaların birinde geniş bir ocağın yer aldığı birçok örnekten biri. (38. O30.B7.43 envanter numaralı konut.)

Res. 39. Genelde sofa ve odaları duvar yerine yaklaşık 70 -100 cm derinliğinde ahşap dolaplar ayırır.
(O30.B7.187 envanter numaralı konut.)

Res. 40. Aynı konuttaki (env. no: O30.B7.187) bezemeli ahşap rafın ayrıntısı.

Res. 41. Dolap süslemelerinin ince ahşap işçiliğine bir örnek.
(O30.B7.187 env. numaralı konut.)

Res. 42. Özgün bezemeli metal oda kapısı kilidi. (O30.B7.185 env. numaralı konut.)

Res. 43. Sayıları iyice azalan özgün dükkânlardan biri (env. no; O30.B7.171)

Levha 12

Res. 44. Yapılarda geleneksel yöntemlerle dokuma üretimi devam ettirilmeye çalışılmaktadır.

Res. 45. Bezemeli ahşap kapı kanadı. (O30.B7.33 env. numaralı konut.)

Res. 46. Mutfakta kullanılan bir ocak örneği. (O30.B7.43 env. numaralı konut.)

Res. 47. Çapa adı verilen dikdörtgen kesitli kirişlerin açıkta bırakıldığı ve altından hasırların gözüktüğü tavan ayrıntısı. (O30.B7.66 env. numaralı konut.)

Res. 48. Sofaya çıkan merdivenin üstü ahşap kapak ile kapatılarak döşemenin kesintisiz hale getirildiği bir örnek (O30.B7.419 env. numaralı konut.)

Res. 49. Tavan kirişlerinin üzerinde yer alan hasır. (O30.B7.184 env. numaralı konut.)

Res. 50-51. Antikçağ ve Osmanlı devrine ait yapılarından alınan taşların bezeme ögesi olarak kullanıldığı bir duvardan ayrıntılar. (O30.B7.103 env. numaralı konut.)

Res. 52. Antikçağ sütun başlıklarının yapı elemanı olarak yeniden kullanıldığı bir mekân (O30.B7.29 env. numaralı konut.)

Res. 53. Kapı kirişi olarak kullanılan bir Antikçağ yapı elemanı ve hemen üzerinde yapının (env. no: O30.B7.245) 1952 tarihli yapım kitabesi.

Res. 55. Bir yapının (env. no: O30.B7.21) bahçesinde yer alan Antikçağ mimari parçaları.

Res. 54. Antikçağ yapısı üzerine inşa edilmiş bir konutun (env. no: O30.B7.150) mutfak mekânının zemininde antik döşeme.

Levha 14

Res. 56. Mavga Kalesi.

Res. 57. Dağpazarı'nda (Coropissos) yer alan Bizans Devrinin ilk dönemine ait kilise.

Res. 58. Apadnos Manastır (6. yüzyıl).

Res. 59. Dağ Cami (Karamanoğulları dönemi).

Res. 60. Dağpazarı'nda (Coropissos) Bizans Devrinin başlarına ait bir yapı kompleksinin kapı kalıntısı.

Res. 61. Yerköprü doğal su tüneli ve şelalesi.

Res. 62. Sögütözü Köprüsü (Roma Devri).